Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Štěpán Klíma

Zásada zákazu reformace *in peius* při rozhodování o odvolání do nákladového výroku v civilním řízení sporném

Diplomová práce

Olomouc 2025

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Zásada zákazu reformace in peius při rozhodování o odvolání do nákladového výroku v civilním řízení sporném* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 129 416 znaků včetně mezer.

V Praze dne 07.04.2025

Štěpán Klíma

PODĚKOVÁNÍ

Z celého srdce děkuju svým rodičům, bez jejichž materiální a citové podpory bych se nikdy nedostal až do této fáze studia. Dále děkuju kamarádům z vysoké školy, kteří pro mě po celou dobu studia byli nekonečnou inspirací, a zejména děkuju těm, kteří mi byli nablízku v neveselých chvílích. Rovněž děkuju uživateli Set123 za poskytnutí materiálů z knihovny brněnské právnické fakulty a mému švagrovi za korekturu této práce. Nakonec děkuju paní doktorce Hamuľákové za připomínky k textu práce.

A bez vědy jsou všechny definice pouhá slova.

—Lawrence M. Krauss, *Vesmír z ničeho*

Život má ale většinou podobu mezisubjektového experimentu, kdy v jeden okamžik vidíte pouze jednu formulaci. Vyžadovalo by to mimořádně aktivní Systém 2, aby se vygenerovaly alternativní formulace k té, kterou máte před sebou (…)

—Daniel Kahneman, *Myšlení rychlé a pomalé*

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK **6**

ÚVOD **7**

1. FUNKCE A PRÁVNÍ POVAHA NÁHRADY NÁKLADŮ ŘÍZENÍ **10**

2. ZÁSADA ZÁKAZU REFORMACE IN PEIUS PŘI ROZHODOVÁNÍ O ODVOLÁNÍ DO NÁKLADOVÉHO VÝROKU V CIVILNÍM ŘÍZENÍ SPORNÉM **15**

2.1. POJEM ZÁKAZU REFORMACE IN PEIUS A STRUČNÉ OHLÉDNUTÍ DO HISTORIE 15
2.2. JUDIKATORNÍ VÝVOJ PO ROCE 1989 19
2.3. UPLATNĚNÍ ZÁKAZU REFORMACE IN PEIUS PŘI ROZHODOVÁNÍ O ODVOLÁNÍ DO NÁKLADOVÉHO VÝROKU 26
2.3.1. Zásada zákazu reformace in peius vyplývá z OSŘ 26
2.3.2. Koncepce rozhodování o náhradě nákladů řízení a zákaz reformace in peius 30
2.3.3. Existence pravomocného nákladového výroku není relevantní pro úvahy o (ne)aplikovatelnosti zákazu reformace in peius 37
2.3.4. Zásada legality jako argument proti použitelnosti zákazu reformace in peius 38
2.3.5. Rozhodování o náhradě nákladů řízení není případ, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání mezi účastníky 39
2.3.6. Důvody ve prospěch platnosti zásady zákazu reformace in peius při rozhodování o odvolání do nákladového výroku 41

ZÁVĚR **47**

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ **51**

Seznam použitých zkratek

Právní předpisy:

CŘS – zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních

CSP – zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok

Listina – Listina základních práv a svobod, vyhlášená pod č. 2/1993 Sb.

OSŘ 50 - zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

ZPO – Zivilprozessordnung, BGBI. I 2005 S. 3202

ZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Ostatní:

RIP – reformace *in peius*

Věcný záměr – Věcný záměr civilního řádu soudního z roku 2020

ZRIP – zásada zákazu reformace *in peius* nebo zákaz reformace *in peius* (dle kontextu)

Není-li uvedeno jinak, nebo neplyne-li jinak z kontextu, vycházím vždy z platného a účinného znění ke dni sepisu této práce. V případě právních předpisů, které k tomuto dni pozbyly platnosti a účinnosti jako celek, vycházím z platného a účinného znění právního předpisu po poslední novele před jeho zrušením.

Úvod

Předkládaná diplomová práce se zabývá uplatněním ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku v civilním řízení sporném. Výběr tématu práce byl ovlivněn tím, že jsem měl osobně možnost (neúspěšnou) snažit se o změnu judikatorních závěrů k této otázce. Byla to doba, kdy Nejvyšší soud rozvířil právnické vody připuštěním ZRIP v případě vypořádání SJM. V tomto období jsem měl pro svého zaměstnavatele příležitost psát ústavní stížnost, kde jsme za klienta namítali mj. porušení ZRIP v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku. Po našem útoku však Ústavní soud ještě nehodlal kapitulovat. K rozhodujícímu úderu došlo až tři měsíce poté, co obranu na Joštově prolomili bratři ve zbrani ze Slovenska.[1] Po letech tvrdých bojů byla válka vyhrána, Ústavní soud složil zbraně a připustil aplikaci ZRIP v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku.

Cílem předkládané práce je zhodnotit správnost závěru o (ne)aplikovatelnosti ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku. Domnívám se, že tato otázka byla v rámci novodobé tuzemské debaty řešena především na podkladě Knappova právnického intuicionismu.[2] Nejzásadnější argumentace totiž byla odvozena pouze ze dvou slov „bez návrhu" v ustanovení § 151 odst. 1 věta před středníkem OSŘ, aniž by byl zohledněn širší normativní kontext. Takovýto způsob vědeckého uvažování však není šťastný. S intuicí je to jako s jazykovým výkladem. Někdy může přinést správné výsledky, ale sama o sobě ještě nepředstavuje opodstatnění pro určitý úsudek. „*Stejně jako každý jiný pocit je subjektivní povahy, a proto musí být začleněna do struktury racionální argumentace, aby měla jakoukoli (…) objektivní váhu.*"[3] V diplomové práci jsem se snažil této intuici onu strukturu dát a pochopit, zdali je obhajitelná a přijít s vlastním řešením. Jedinou otázkou, na níž by tato práce měla přinést odpověď, je, zdali je ZRIP aplikovatelná při rozhodování o odvolání do nákladového výroku v civilním řízení sporném. Vycházím přitom z teze, že ZRIP aplikovatelná v těchto případech je, a v rámci toho se vypořádávám s protiargumentací a formuluju argumenty vlastní.

Pokud vím, tak téma mé práce nebylo v českém prostředí nikdy takto komplexně zpracováno. V odborné literatuře je mu věnováno maximálně pár neuspokojujících vět. U nás mu tak paradoxně největší prostor dávají některá soudní rozhodnutí, která budou níže zmíněna. K obecné (ne)platnosti ZRIP bez zaměření na náhradu nákladů existuje několik článků převážně z minulého století. Nejobsáhleji se jí věnoval Oldřich Zapletal ve své diplomové práci *Reformace in peius v občanském soudním řízení* z roku 1974. Lze rovněž upozornit, že v blízké budoucnosti by měla

[1] Srov. právního zástupce stěžovatele ve věci sp. zn. I. ÚS 1238/23.
[2] Srov. KNAPP, Viktor. O právu kogentním a dispozitivním (a také o právu heteronomním a autonomním). *Právník*, 1995, roč. 134, č. 1, s. 2.
[3] BROŻEK, Bartosz. *The Legal Mind: A New Introduction to Legal Epistemology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, s. 16.

být k obecné (ne)platnosti ZRIP k dispozici diplomová práce *Zákaz reformatio in peius v civilním procesu* od Natálie Štěpaníkové. S ohledem na autorčinu odbornou erudici lze očekávat, že půjde o kvalitní a přínosné dílo.

Téma se snažím postihnout co nejuceleněji, jak jen to dovolil požadovaný rozsah práce. V rámci toho tak rovněž rozebírám historický přístup k řešení předložené otázky, a to zvláště porevoluční přístup soudní praxe, jehož znalost považuji za zásadní. Komparaci v metodologickém slova smyslu naopak neprovádím s cizími právními řády, i když na některých místech pro účely cíle práce představuji řešení a argumentaci ze Slovenska, Německa a Polska. Tyto právní řády jsem zvolil hlavně ze tří důvodů. Za prvé, stejně jako český právní řád, náleží do kontinentálního právního systému. Za druhé, jejich úprava se stala inspiračním zdrojem pro Věcný záměr. Za třetí, otázka (ne)aplikovatelnosti ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku v nich vyvstává z obdobných důvodů jako u nás. Z uvedeného vyplývá, že obdobně by bylo možné zohlednit další právní řády (např. rakouský nebo švýcarský).

Použité zdroje zahrnují platné a účinné tuzemské právní předpisy, ale pracuji i s předpisy historickými a na již zmíněných místech s předpisy zahraničními. V tomto rozsahu jsou rovněž užívány komentáře, monografie, odborné články a internetové zdroje, přičemž důležitou roli hraje také judikatura. S použitím všech těchto zdrojů a standardních metod interpretace práva, jak jsou u nás vyloženy např. v díle Filipa Melzera, se pokouším dospět k vytyčenému cíli. Metodologicky tak práce primárně volí analytický přístup.[4]

Popisný přístup jsem se snažil redukovat na minimum, avšak nevyvaroval jsem se ho zejm. v částech práce, které vymezují ZRIP a představují její vývoj a argumenty, kterými byla popírána nebo naopak přijímána. Tohoto se však nešlo vyvarovat. Důvodem je jednak absence literatury, na kterou by v těchto otázkách bylo možné odkázat, jednak potřeba zasadit zkoumanou problematiku do širšího kontextu, jelikož žádný právní problém nevzniká ve vakuu.

Diplomová práce je rozdělena do dvou kapitol. V první z nich se věnuji funkci a právní povaze náhrady nákladů řízení. První kapitola není v poměru k druhé rozsáhlá a mohlo by se zdát, že má jen minimální souvislost s tématem práce. To by však bylo špatné mínění. Považuji za více než účelné si před závorkou vyjasnit, o jakém právu se bavíme. Např. v rámci péče soudu o nezletilé bychom o ZRIP uvažovali jinak než v případě klasické žaloby na peněžité plnění. V obou řízeních jde totiž o rozdílné společenské zájmy. První kapitola má skrze poznání funkce a právní povahy náhrady sloužit k vyjasnění, jaké zájmy se koncentrují v nákladovému výroku.

Druhá kapitola je členěna na tři podkapitoly, které se již všechny explicitně zaobírají tématem předkládané práce. Úvodní podkapitola nejprve rámcově vymezuje význam a obsah ZRIP

[4] K tomu viz BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika. *Jurisprudence*, 2016, č. 6, s. 4.

a dále představuje stručný historický pohled na její vývoj do roku 1989. Navazuje podkapitola, která představuje polistopadový judikatorní vývoj stran platnosti ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku. Obě zmíněné podkapitoly mi budou sloužit pro stěžejní část této práce, kterou je třetí a zároveň poslední podkapitola. Zde jsou postupně zopakovány jednotlivé argumenty, které sloužily k popření uplatnitelnosti ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku, a zároveň je k nim formulována protiargumentace. Nakonec jsou předneseny některé další eventuální argumenty k přijetí závěru o uplatnitelnosti ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku.

Brožek ve své originální knize uvádí, že „*(…) přesvědčení je zdůvodněné* [justified], *pokud argumenty v jeho prospěch převáží nad argumenty ve prospěch konkurenčního stanoviska*“.[5] Nezbývá mi tedy než doufat, že argumenty v této práci převáží nad argumenty, vůči kterým se v této práci vymezuji. Pokud by k tomu však skutečně došlo, bude to spíš důsledkem absence tuzemské diskuze, která konkurenční argumenty v podstatě ani neformulovala. Celá problematika by si proto zasloužila výzkum od těch, kteří jsou v zákoutích civilního práva procesního vzdělanější.

[5] BROŻEK: *The Legal Mind…*, s. 132.

1. Funkce a právní povaha náhrady nákladů řízení

Předtím, než se budu věnovat ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku, považuji za účelné nejprve připomenout funkci náhrady nákladů řízení a vyjasnit její právní povahu. Závěry této kapitoly budou užitečné pro další výklad. Pro posouzení hlavní otázky této práce je totiž třeba vyjít i z odpovědí na tyto otázky. Považuji za nešťastné, že tuzemské debaty o této problematice nejsou tímto způsobem teoreticky zakotvené. Vyjasnění povahy daného práva a jeho funkce, příp. účelu, by přitom mělo být jedním z důležitých kroků každého právního výkladu. V oblasti civilního práva procesního je to o to naléhavější, neboť právě civilní proces se musí „*(…) přizpůsobit předmětu, kterému poskytuje ochranu (…)*“,[6] a tedy reflektovat materiální podstatu právních vztahů, jež reguluje.

Pokud jde o funkce, které má plnit úprava nákladů řízení, literatura zmiňuje následující:

a) funkce kompenzační (vyrovnávací),
b) funkce preventivní[7],
c) funkce usměrnění průběhu procesu a podpory jeho procesně ekonomického vedení[8] (dále jen „funkce usměrnění“) a
d) funkce sankční[9].

Lze přisvědčit tomu, že institut náhrady nákladů řízení má úspěšnému účastníku kompenzovat náklady, jež v souvislosti se soudním řízením vynaložil.[10] Stejně tak je možné bez zásadnějších námitek přijmout funkci usměrnění interpretovanou jako motivaci k efektivnímu řízení.[11] V zásadě lze souhlasit i s tím, že povinnost placení nákladů řízení a hrozba jejich hrazení v případě neúspěchu v řízení působí preventivně, a to v tom smyslu, že účastníci řízení by se měli snažit spor nejprve vyřešit mimosoudně.

V tomto směru je však nutné vyzdvihnout fakt, že ačkoliv by preventivní funkce měla působit pouze ve vztahu k nezahajování zbytečných soudních řízení, má tato funkce i obrácenou stranu mince. Povinnost platit náklady řízení a hrozba jejich náhrady totiž může odradit od podání

---

[6] LAVICKÝ, Petr, WINTEROVÁ, Alena, DOBROVOLNÁ, Eva, DVOŘÁK, Bohumil, PULKRÁBEK, Zdeněk. Obrana návrhu věcného záměru civilního řádu soudního. *Právní rozhledy*, 2019, č. 5, s. 153–159.
[7] ŠÍNOVÁ, Renáta. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 379, marg. č. 806.
[8] DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Civilní právo procesní. Díl první.* Brno: Česká společnost pro civilní právo procesní, z. s., 2023, s. 247.
[9] MACKOVÁ, Alena. In WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací.* 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018 s. 300. Stejně JANEK, Kryštof, JIRSA, JAROMÍR. In JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha I. § 1–250l občanského soudního řádu.* 4. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023, s. 975.
[10] Ke kompenzační funkci se přihlásil i Ústavní soud v nálezu ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3559/15, kde uzavřel, že „*(…) primárním smyslem institutu náhrady nákladů řízení vzniklých úspěšné straně vyjádřeným v § 142 odst. 1 o.s.ř. je zajistit, aby tato strana nenesla negativní ekonomické následky sporu.*“
[11] DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ: *Civilní právo procesní…*, s. 247.

návrhu na zahájení řízení i v případech, kdy by žalovaný nárok mohl být po právu.[12] To např. v případě nedostatečného příjmu žalobce.[13] Z toho důvodu bych volil obezřetnější přístup k preventivní funkci a její působení bych upozadil na úkor ostatních funkcí náhrady.

Co se sankční funkce týče, Macková uvádí, že sankční funkce je odůvodněna porušením hmotněprávní povinnosti, jež vedla k zahájení soudního řízení, ve kterém se protistrana musí bránit.[14] Sankce spočívající v povinnosti hradit náklady řízení má pak být důsledkem porušení hmotněprávní povinnosti.

Předně takovéto odůvodnění zohledňuje pouze situace, kdy je žalobě vyhověno a náhrada nákladů stíhá žalovaného. V případě, kdy by žalobě naopak vyhověno nebylo, k náhradě nákladů by byl obecně zavázán žalobce. U něj však v souvislosti s podanou žalobou nelze mluvit o porušení hmotněprávní povinnosti, leda tak o podání nedůvodné žaloby. Hlavně mám ale společně s Pulkrábkem za to, že „*funkcí náhrady nákladů obecně není sankce*". Sankci za porušení hmotného práva totiž stanoví hmotné právo.[15] Naproti tomu náhrada nákladů „*(…) je ryze procesní otázkou, a proto pro ni jiná než procesní hlediska nemohou platit. Procesní právo samo upravuje předpoklady, za nichž lze přiznat právo na náhradu nákladů řízení, a fakt, zda z hlediska hmotného práva jedna ze stran jednala protiprávně, je naprosto nerozhodný*".[16] Zároveň platí, že mezi porušením hmotného práva a prohrou v soudním řízení nemusí být žádná přímá souvislost. Soudní spor lze prohrát i bez porušení hmotněprávní povinnosti.[17]

Z prozatím uvedeného plyne, že úprava nákladů řízení plní pouze funkci kompenzační, preventivní a funkci usměrnění. Pro další účely je však důležité ještě konstatovat následující: Podle mého soudu se funkce preventivní a funkce usměrnění projeví nejvíce před placením nákladů řízení, maximálně před rozhodnutím o náhradě. Po zaplacení, a nejvíce po vzniku nároku na náhradu, naopak vystupuje do popředí primárně kompenzační funkce (náklady již nepůsobí preventivně ani neusměrňují účastníky k efektivnímu vedení řízení, když už byly vynaloženy, resp. bylo rozhodnuto o náhradě). Z toho lze odvodit, že sama náhrada nákladů řízení plní primárně kompenzační funkci.[18]

---

[12] Podobně např. HURDÍK, Jan. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup účastníků ke spravedlnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016 s. 52. Hurdík si tohoto úskalí však všímá pouze v souvislosti s povinností placení soudního poplatku.
[13] Lze zmínit empiricky vedené výzkumy ze zahraničí, které za jednu z primárních překážek přístupu ke spravedlnosti označili v souvislosti s civilním řízením vznikající náklady, které nejvíce tíží chudé a střední třídu. Srov. MACDONALD, Roderick A. Access to Civil Justice. In CANE, Peter a kol. *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 511, a studie tam citované.
[14] MACKOVÁ, Alena. In WINTEROVÁ: *Civilní právo procesní*…, s. 300–301.
[15] PULKRÁBEK, Zdeněk. Zásada úspěchu – „novinky" v rozhodování o nákladech řízení. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 1–2, s. 34.
[16] LAVICKÝ, Petr, DOBROVOLNÁ, Eva, DVOŘÁK, Bohumil, PULKRÁBEK, Zdeněk. Abrakadabra, iudicium duplex! Aneb o náhradě nákladů řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2024, č. 1, s. 30.
[17] PULKRÁBEK: Zásada úspěchu…, s. 34.
[18] Shodně např. nález Ústavního soudu ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3559/15.

Přesuňme se k dalšímu bodu této kapitoly. Právní povaha nároku[19] na náhradu nákladů řízení není moc jasná. Ačkoliv česká judikatura a literatura nepoužívá jednotnou terminologii, mám za to, že se lze setkat se třemi rozdílnými názory. Může jít o nárok svou povahou

a) procesněprávní,
b) hmotněprávní odvozený od deliktního práva a
c) hmotněprávní *sui generis*.

Procesněprávní povahu zastává například Putna[20], Vláčil[21] a někdy i Ústavní soud[22] a Nejvyšší soud[23]. Jde o převažující názor. Za doby účinnosti CŘS se s tímto názorem setkáváme u Hory[24]. Chalupa procesněprávní povahu uznává pouze v případě náhrady nákladů v nesporném řízení.[25] Naproti tomu se lze setkat s judikaturou Ústavního a Nejvyššího soudu, podle které je nárok na náhradu nákladů řízení hmotněprávní povahy odvozený od deliktního práva.[26] Nakonec třetí možnost byla za doby účinnosti CŘS zastávána Ottem[27] a dnes je pro případ sporného řízení zastávána Chalupou[28]. Rovněž se o ní zmiňuje Dobrovolná[29], která v tomto odkazuje na zahraniční literaturu, a v návaznosti na Chalupu i Hurdík[30]. Ten na stejném místě argumentuje praxí soudů, které v poslední době akceptují uplatňování dispoziční zásady při rozhodování o náhradě nákladů řízení.

Výše jsem konstatoval, že náhradě nákladů nemůžeme zásadně přiznat sankční funkci. Zákonná odpovědnost za škodu je ale mj. chápána i jako sankce.[31] Proto jsem toho názoru, že nárok na náhradu nákladů řízení nemůže mít povahu odvozenou od deliktního práva. Zároveň jako

---

[19] Tento pojem, a nikoliv pojem právo, v této kapitole užívám, jelikož jej při řešení níže uvedené problematiky užívá i citovaná literatura. Zde předestřené úvahy však stejně tak platí pro (subjektivní) právo na náhradu nákladů řízení. V případě náhrady nákladů vzniká právo na náhradu nabytím právní moci nákladového výroku (konstitutivní rozhodnutí). Po uplynutí pariční lhůty vzniká z tohoto práva okamžikem splatnosti, resp. vykonatelnosti nárok na náhradu nákladů. Srov. MAYR-HARTING, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha prvá. Nauky všeobecné.* In MAYR-HARTING, Robert. *Soustava občanského práva.* Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 63–64.
[20] PUTNA, Mojmír. In DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, II.* Praha: C. H. Beck, 2009,s 1009, marg. č. 1.
[21] VLÁČIL, David. In SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 78.
[22] Např. nález Ústavního soudu ze dne 7. 2. 2013, sp. zn. III. ÚS 2927/11.
[23] Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 29 Cdo 238/2007, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 29 ICdo 62/2014.
[24] HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. II. díl.* In HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní, I.–III. díl.* Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 71.
[25] CHALUPA, Luboš. *Právní povaha nároku na náhradu nákladů řízení* [online]. Právní rady – Právník zdarma, 4. 7. 2011 [cit. 9. 3. 2025].
[26] Např. nález Ústavního soudu ze dne 8. 9. 2009, sp. zn. 1227/09; nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 2008, sp. zn. I. ÚS 315/07; nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. 28 Cdo 1912/2015.
[27] OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. I. díl.* Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 231.
[28] CHALUPA: *Právní povaha…*
[29] DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ: *Civilní právo procesní…*, s. 259.
[30] HURDÍK: *Náklady občanského soudního řízení…*, s. 53.
[31] MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081.* Praha: Leges, 2018, s. 7, marg. č. 21.

předpoklad deliktní odpovědnosti musí být zpravidla naplněn znak protiprávnosti. Chalupa si ale správně všímá, že pro vznik k povinnosti náhradě nákladů tento znak naplněn být nemusí.[32]

Zajímavá mi přijde argumentace, která zastává hmotněprávní povahu *sui generis* pro případy sporného řízení. Z dalších stránek této práce bude zřejmé, že je mi blízké zohlednění dispoziční zásady a vnímáním náhrady jako pokračování ochrany hmotného práva. Tato argumentace však rovněž vychází z vnímání náhrady jako příslušenství pohledávky. S tímto názorem však nesouhlasím.[33] Pojetí procesněprávní povahy se mi jeví jako jediné neproblematické, a proto z něj budu dále vycházet.[34]

Pro další účely je však nutné v souvislosti s tímto závěrem odpovědět ještě na jednu otázku. Obecně se totiž stručně udává, že civilní právo procesní je součástí veřejného práva.[35] Pokud jsem tedy uvedl, že nárok na náhradu je (civilně) procesněprávní povahy, mohlo by to svádět k dovození, že nárok na náhradu nákladů je veřejnoprávním nárokem. Tento názor však nepovažuji za správný. Již Weyr upozorňoval na to, že „*(…) zásadní přidělení všeho procesního práva do oblasti práva veřejného není s hlediska žádné z obvyklých distinkcí veřejno- a soukromoprávnosti odůvodněno*“.[36] Takže paušální závěr o veřejnoprávní povaze náhrady nemůže bez dalšího obstát.

Pokud zkoumáme nárok, resp. právo na náhradu nákladů pohledem klasických teorií k rozlišení práva na soukromé a veřejné,[37] lze po letmém posouzení dojít k tomu, že

a) nedochází k dotčení veřejného zájmu, protože náhrada nákladů plní především kompenzační funkci (zájmová teorie);
b) právo na náhradu nákladů řízení má věřitel vůči dlužníkovi a dlužník má povinnost toto právo uspokojit (§ 1721 OZ), žádná ze stran tohoto vztahu nemá nadřazené postavení (mocenská teorie);
c) žádná ze stran v uvedeném vztahu nevystupuje z důvodu svého členství v některém veřejném svazku (organická teorie).

Na tomto základě lze uzavřít, že ačkoliv má nárok na náhradu nákladů řízení procesněprávní povahu, jde rovněž o nárok soukromoprávní, a nikoliv veřejnoprávní.[38] Poznatek,

---

[32] CHALUPA: *Právní povaha…*
[33] To plyne z ustanovení § 206 odst. 3 OSŘ, kde jsou náklady řízení a příslušenství pohledávky vyčteny zvlášť. Rovněž ani náhrada není vypočtena v ustanovení § 513 OZ. Výkladem hmotného práva toto shodně uzavřel i Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 20. 6. 2018, sp. zn. 30 Cdo 6056/2016.
[34] Procesněprávní povahu podle mého soudu potvrzuje i skutečnost, že náhrada nákladů se „*(…) neodvíjí od hmotněprávních kritérií, nýbrž od pravidel stanovených procesním právem*“, tj. od pravidel ustanovení § 142 an. OSŘ. Viz LAVICKÝ, DOBROVOLNÁ, DVOŘÁK, PULKRÁBEK: Abrakadabra…, s. 31.
[35] Např. ZOULÍK, František. In WINTEROVÁ: *Civilní právo procesní…*, s. 43; nebo ŠÍNOVÁ, Renáta. In ŠÍNOVÁ: *Civilní proces. Obecná část…*, s. 11, marg. č. 29.
[36] WEYR, František. *Teorie práva.* Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, s. 179.
[37] Viz MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1*–117. Praha: Leges, 2013, s. 28–39.
[38] K závěru o soukromoprávní povaze nároku na náhradu nákladů řízení shodně viz tamtéž, s 33, marg. č. 47.

že náhrada nákladů je soukromoprávní nárok se silnou kompenzační funkcí považuji za zásadní. V další části této práce je třeba mít na paměti, že pokud tento závěr přijmeme, měli bychom k náhradě nákladů jako k soukromoprávnímu nároku, jehož primární funkcí je kompenzace účastníka, přistupovat. Nárok na náhradu je dán zásadně pro oprávněného účastníka. Ten je v soukromoprávním vztahu s druhým účastníkem, jenž je k náhradě zavázán. Neexistuje zde žádný silný veřejný zájem, na jehož základě by mohl stát do tohoto jejich vztahu proti jejich vůli zasahovat.[39]

[39] Formálně se může zdát problematické, že nárok na náhradu vzniká až nabytím právní moci nákladového výroku. K tomu se ještě vrátím v následující kapitole.

2. Zásada zákazu reformace *in peius* při rozhodování o odvolání do nákladového výroku v civilním řízení sporném

Touto kapitolou se dostáváme k hlavní části práce. ZRIP je bezpochyby typická pro úpravu trestního řízení[40]. Své neoddiskutovatelné uplatnění však nachází i v řízení správním[41], resp. přestupkovém[42]. Méně zřejmá je však existence této zásady v civilním řízení sporném, a to navrch ještě při rozhodování o odvolání do nákladového výroku. Jistý podíl na tom má bezpochyby i skutečnost, že v současném znění OSŘ nenajdeme ustanovení, které by ZRIP explicitně vyjadřovalo podobně jako zmiňované úpravy trestního a správního řízení. Relevantní taktéž může být fakt, že odborná literatura devadesátých let dvacátého století a nultých let dvacátého prvního století pravděpodobně ZRIP věnovala jen malou pozornost, ačkoliv před revolucí šlo o téma, které obsahem komentářů, monografií a článků bylo.[43]

Dále se tedy budu zabývat ZRIP v kontextu rozhodování o odvolání do výroku o náhradě nákladů řízení. Již na tomto místě lze předeslat, že mám za to, že uvedená zásada je v těchto souvislostech aplikovatelná. Pro podepření tohoto závěru mi jako argumenty poslouží některá zjištění z předchozí části práce. Avšak neomezím se pouze na ty a budu formulovat i novou argumentaci. Nejdříve je však nutné vymezit pojem ZRIP a její účel, a rekapitulovat názorový vývoj zejm. polistopadové judikatury na (ne)aplikovatelnost ZRIP při rozhodování o náhradě.

2.1. Pojem zákazu reformace *in peius* a stručné ohlédnutí do historie[44]

O RIP mluvíme v případě, kdy soud rozhodující o opravném prostředku změní napadené rozhodnutí v neprospěch toho, kdo opravný prostředek podal.[45] ZRIP je poté imperativ adresovaný soudu, který RIP znemožňuje. Tento zákaz se však nevztahuje na situace, kdy opravný prostředek podal rovněž další účastník řízení, a to v rozsahu tímto účastníkem podaného opravného prostředku.[46] Mimoto jsou dovozovány i další výjimky z uvedeného zákazu. To vše však bude zmíněno, nebo alespoň naznačeno, později. Uvedené pojetí dle mého soudu nejprecizněji

---

[40] Pro odvolací řízení srov. § 259 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.
[41] § 90 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.
[42] § 98 odst. 2 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.
[43] Z tohoto období se mi podařilo dohledat pouze dva zdroje, které ZRIP zmiňují: STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní. Řízení nalézací.* Brno: Doplněk, 1998, s. 187; JAVŮRKOVÁ, Naděžda. In DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 224. Javůrková přitom ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku připouští. Po listopadové revoluci tak jde dle všeho o první odbornou práci, která vyjadřuje tento názor.
[44] Pro úplnost je vhodné zmínit, že zásada zákazu reformace *in peius* není platná pouze pro odvolání. S ohledem na téma této práce však v následující podkapitole uvedenou zásadu představuji zásadně v kontextu odvolacího řízení.
[45] FRINTOVÁ, Dita. Obecné otázky opravných prostředků civilního řízení ve Spolkové republice Německo. *Právník*, 2010, roč. 149, č. 4, s. 47.
[46] Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2024, sp. zn. I. ÚS 1238/23.

vyjadřuje Macur, který zásadu ZRIP definuje „*(…) ako zmenu k horšiemu v procesnom postavení účastníka, ktorá nastala v dôsledku jeho vlastnej procesnej činnosti*“[47]

Účel této zásady není nijak překvapivý. Má zajistit, že účastník řízení může podat opravný prostředek, aniž by podstupoval riziko, že dojde k zhoršení jeho pozice konstituované napadeným rozhodnutím.[48] V případě, kdy by tato zásada neplatila, mohla by hrozba RIP účastníka řízení odradit od podání opravného prostředku. A to i v situaci, kdy by rozhodnutí nižšího soudu bylo chybné.[49] Štajgr vnímá zákaz změny k horšímu optikou zásady *vigilantibus iura scripta sunt*.[50] Frintová s odkazem na německý právní řád v této souvislosti konstatuje možnost dotčení principu právního státu.[51] Městský soud v Praze zase v této souvislosti hovoří o ochraně práva na spravedlivý proces a práva na soudní ochranu a možné dotčení účelu občanského soudního řízení.[52] Ústavní soud konstatuje porušení práva na spravedlivý proces a zásady rovnosti stran řízení.[53] Paleta zdůvodnění a účelů ZRIP je tedy opravdu široká.[54] Za nejzásadnější ovšem považuji koncept ZRIP jako důsledku dispoziční zásady.[55] Tj. zásady, která ovládá sporné civilní řízení.[56]

Co se týče civilního práva procesního, ZRIP byl pravděpodobně obsažen již v Digestech v titulu o odvolání.[57] Na druhou stranu podle Justiniánova kodexu byla RIP přípustná[58], a to i v případě náhrady nákladů.[59][60] Podle Fialy a Češky platila tato zásada rovněž v době účinnosti Josefínského soudního řádu z roku 1781.[61] Následovala úprava CŘS, která tuto zásadu pro případy odvolání stanovila implicitně v § 462 odst. 1.[62] Mimo to však již v této době Štajgr správně

---

[47] MACUR, Josef. Reformácia in peius v občianskom súdnom konaní. *Právny obzor*, 1970, roč. 53, č. 5, s. 442.
[48] Ústavní soud v této souvislosti mluví o svobodě práva podat opravný prostředek (nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2024, sp. zn. I. ÚS 1238/23).
[49] FRINTOVÁ: Obecné otázky…, s. 47.
[50] ŠTAJGR, František. Reformatio in peius v civilním řízení. *Všehrd*, 1940, roč. 21, č. 7–8, s. 221.
[51] FRINTOVÁ: Obecné otázky…, s. 47.
[52] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 1. 2016, sp. zn. 91 Co 369/2015.
[53] Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2024, sp. zn. I. ÚS 1238/23.
[54] Tímto úvodem jsem určitě nevyčerpal všechna pojetí. Některá další budou zřejmé z dalších částí práce. Ke zdůvodnění některých pojetí v rámci OSŘ se dostanu v podkapitole „Zásada zákazu reformace *in peius* vyplývá z OSŘ“.
[55] FRINTOVÁ: Obecné otázky…, s. 47; nebo např. nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2017, sp. zn. II. ÚS 3776/16.
[56] Např. nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 1996, sp. zn. IV. ÚS 286/95.
[57] Ulp. D. 49, 1, 1, pr.
[58] Cod. 7, 62, 39, pr.
[59] Cod. 7, 64, 10.
[60] Když se Kapsa v druhé polovině 20. století ptal po historických důvodech, které vedly k názoru o neplatnosti ZRIP v případě náhrady nákladů, došel k tomu, že zatímco pravidlo o RIP v případě meritorního výroku přestalo být postupem doby aplikováno, druhé pravidlo o RIP v případě nákladového výroku si zachovalo platnost, protože vůči rozhodnutí o nákladech nebylo přípustné samostatné odvolání. Zde je taky podle něj třeba hledat zdroj současného rozlišování mezi hlavním a vedlejším výrokem, resp. odlišnými režimy pro ZRIP meritorního a nákladového výroku. Nakonec argumentuje, že tato historická pravidla nelze nekriticky přejímat, vzhledem k dnešní možnosti podat odvolání pouze proti nákladovému výroku. Viz KAPSA, BERNHARD-Michael. *Das Verbot der reformatio in peius im Zivilprozeß*. Berlín: Duncker & Humblot, 1976, s. 166.
[61] FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 41; ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, s. 37.
[62] OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. III. díl.* Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 90.

dovozuje, že dotčená zásada není obsahem pouze citovaného ustanovení. Je totiž stejně tak prvkem dispoziční a projednací zásady.[63] Pro účely této práce je důležité, že takto formulovaný ZRIP byl platný i při rozhodování o rekursu,[64] který byl opravným prostředkem proti samotnému nákladovému výroku (§ 55 CŘS). V dobové judikatuře se přitom mluví o ZRIP jako o obecné právní zásadě s tím, že změna v neprospěch odvolatele je „*(…) něco právnímu cítění tak odporujícího, že to každý právní řád musí odmítnout*“.[65]

Následovalo ustanovení § 184 věta první OSŘ 50. To upravovalo implicitní ZRIP ve srovnatelné podobě jako předchozí právní úprava.[66] Toto ustanovení bylo obdobně aplikovatelné v řízení o stížnosti[67] (§ 196 OSŘ 50), a to vč. přezkumu samotného nákladového výroku.[68]

OSŘ 50 byl však zahájen odklon civilního práva procesního od staleté tradice a od dalšího vývoje, který v tomto duchu probíhal v západních právních řádech.[69] Tato tragédie neskončila ani účinností nové právní úpravy, nýbrž se v roce 1964 účinností OSŘ jen dále prohloubila. Markantně je to vidět i na dalším omezování dispoziční volnosti účastníků řízení[70], mj. ve prospěch zásady materiální pravdy, a upevňování koncepce tzv. jednotného civilního řízení, v níž se stíraly rozdíly mezi sporným a nesporným řízením. V těchto intencích přestal platit i ZRIP.[71] Podle ustanovení § 212 odst. 1 věta před středníkem v původním zněním OSŘ totiž odvolací soud přezkoumával „*celé napadené rozhodnutí*“.[72]

---

[63] ŠTAJGR: Reformatio in peius…, s. 218.

[64] OTT: *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. III. díl.*…, s. 124. Obdobně ŠTAJGR: Reformatio in peius…, s. 219.

[65] Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. 11. 1923, sp. zn. Rv I 844/23, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 3123. Podobně i ŠTAJGR: Reformatio in peius…, s. 210 a 213; který o zákazu reformace *in peius* mluví jako o „samozřejmosti“.

[66] ČEŠKA a kol.: *Občanské právo*…, s. 41.

[67] Jako opravnému prostředku proti procesním rozhodnutím.

[68] To dovozuji z toho, že o náhradě nákladů bylo rozhodováno z úřední povinnosti (§ 137 OSŘ 50). Podle komentářové literatury byl přitom ZRIP platný i v případě odvolání v řízeních, kde soud prvního stupně postupuje z úřední povinnosti a není vázán návrhy účastníků. Srov. RUBEŠ, Josef a kol. *Komentář k občanskému soudnímu řádu. Díl I.* Praha: Orbis, 1957, s. 731. Mám rovněž za to, že tento výklad lze zastávat i po roce 1959, kdy byl zákonem č. 46/1959 Sb. do § 184 vložen nový odst. 2. Ten sice obsahoval výjimku z vázanosti soudu rozsahem odvolání, kterou je v současnosti justifikována snaha popřít ZRIP ve sporu o náhradě nákladů (výjimka řízení *ex officio*), avšak hypotéza dotčeného ustanovení byla širší. Kumulativně totiž rovněž muselo být splněno, že přezkoumání pouze v mezích odvolacího návrhu by vedlo k újmě osoby, která je pod zvláštní ochranou zákona. Stejný závěr však lze dovodit i z obdobné aplikace ustanovení o odvolání na řízení o stížnosti. K tomu viz ZAPLETAL, Oldřich. *Reformace in peius v občanském soudním řízení.* Diplomová práce. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně. Právnická fakulta, 1974, s. 21.

[69] NOVÝ, Zdeněk. Občanské právo procesní. In BOBEK, Michal a kol. (ed). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví.* Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 513.

[70] Tamtéž, s. 523.

[71] RÁKOSNÍK, A. K otázce rozsahu přezkoumávání rozhodnutí v odvolacím řízení. *Socialistická zákonnost*, 1964, roč. 12, č. 9, s. 49; nebo HROMADA, Jiří a kol. *Právnický slovník.* 2. zcela přepracované vydání. Praha: Orbis, 1966, s. 519–520.

[72] Stojí taky za povšimnutí, že OSŘ opustil institut stížnosti (rekursu). Je otázkou, zdali ke změně názoru na přípustnost ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku, který přišel s novým OSŘ, přispělo vypuštění tohoto opravného prostředku pro procesní rozhodnutí. Korelace je to minimálně zajímavá, a to i v souvislosti s tím, že Věcný

Dlužno však podotknout, že tento neblahý důsledek nové právní úpravy mohl být mírněn větou za středníkem citovaného ustanovení. Podle ní platilo, že odvolací soud se nemá zabývat „*výroky, které již nabyly právní moci*“. Lze se ptát, zdali to ve svém důsledku znamenalo ZRIP, protože odvolat se lze jen co do nevyhovující části prvostupňového rozhodnutí. Vyhovující část nabude právní moci a nebude moci být změněna v neprospěch odvolatele. Takto dovozená ZRIP by záležela od výkladu § 206 OSŘ v tehdejším znění[73] a její rozsah se tak nemusel krýt s jejím dnešním pojetím. To zvláště za situace akcentace zásady materiální pravdy v tehdejším právu, která tuto otázku mohla dělat ještě méně jednoznačnou (srov. § 6 OSŘ v tehdejším znění).

Uvedené lze ilustrovat na příkladu, kdy je rozhodnuto o dělitelném plnění a žalobce do nevyhovující části rozhodnutí podá odvolání pouze zčásti nebo kdy soud žalobě částečně vyhoví a částečně ji zamítne, přičemž žalobce podá odvolání proti zamítavému výroku.[74] Tehdejší literatura tuto otázku řešila na podkladě toho, zdali odvolací soud může přezkoumat podle § 212 odst. 1 věta před středníkem OSŘ celý výrok, tj. i nenapadenou část, nebo jde naopak o případ podle věty za středníkem citovaného ustanovení, tj. nenapadenou část nelze přezkoumat, protože se na ni nevztahuje suspenzivní účinek odvolání podle § 206 odst. 2 OSŘ a samostatně nabyla právní moci. Šlo vlastně o otázku, zdali v dnešním slova smyslu dochází ke štěpení nároku, nebo naopak kvůli i jen částečnému odvolání žalobce není v právní moci ani nenapadená část, a proto lze uvažovat o přezkumu v celém rozsahu.

První výklad dle všeho volil jen Štajgr. Ten v případech částečného odvolání dovozoval: „*(…) skutečnost, že odvolatel podal odvolání jen proti části rozsudku, není ničím jiným, než vzdáním se odvolání proti jeho zbylé části (…)*“. Následkem proto měla být právní moc nenapadené části,[75] kterou se odvolací soud nemohl zabývat (§ 212 odst. 1 věta za středníkem OSŘ). Podobně byl řešen i druhý případ, kdy soud žalobě z části vyhověl a z části ji zamítl. V důsledku toho měl soud původně jednotný nárok rozdělit na dva nároky se samostatným skutkovým základem.[76] Nenapadený výrok

---

záměr počítá i s rekursem i s platností ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku. K tomu viz poslední podkapitolu této kapitoly.

[73] Srov. ZAPLETAL: *Reformace in peius…*, s. 45: „*Odpověď na otázku, které jsou to výroky* [tj. výroky, které již nabyly právní moci ve smyslu § 212 odst. 1 věta za středníkem OSŘ], *lze hledat jedině v ustanovení § 206 odst. 2 a 3 o.s.ř. a výčet v nich obsažený nutno pokládat za taxativní.*“ Nejzásadnější pak byl konkrétně výklad ustanovení § 206 odst. 2 OSŘ v tehdejším znění, podle něhož se suspenzivní účinky odvolání nevztahovaly na nenapadené výroky, jimiž bylo rozhodnuto o právech „*se samostatným skutkovým základem*“. K tomu viz tamtéž, s. 30–44.

[74] Např. žalobce se domáhá částky ve výši 1 000 Kčs. Prvostupňový soud však v žalobě vyhoví pouze co do částky ve výši 900 Kčs a ve zbytku ji zamítne. Žalobce se proto odvolá pouze co do částky ve výši 100 Kčs. Žalovaný odvolání nepodá. Podle dnešního výkladu, resp. podle dnes účinného OSŘ by předmětem odvolacího řízení byla pouze částka ve výši 100 Kčs a co do částky ve výši 900 Kčs by rozhodnutí nabylo právní moci. Tento příklad uvádí ČERNÝ, Miroslav. Ještě k otázce reformace in peius v civilním procesu. *Socialistická zákonnost*, 1965, roč. 13, č. 4, s. 43.

[75] ŠTAJGR, František. Rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu v občanskoprávních věcech. *Prokuratura.* Cit. dle ZAPLETAL: *Reformace in peius…*s, 26.

[76] Tamtéž, s. 27.

tak v souladu s ustanovením § 206 odst. 2 OSŘ nabyl právní moci, a i v tomto případě byl mimo dosah přezkumné činnosti odvolacího soudu (§ 212 odst. 1 věta za středníkem OSŘ).

Zcela převažující názor však tyto závěry popíral, a naopak volil posléze uvedený výklad. I nenapadená část byla kryta suspenzivním účinkem odvolání podle § 206 odst. 1 OSŘ, resp. nešlo o případ „práva se samostatným skutkovým základem" podle ustanovení § 206 odst. 2 OSŘ.[77] Tento názor byl vystaven na restriktivní aplikaci výluk ze suspenzivního účinku podle § 206 odst. 2 a 3 OSŘ s tím, že přezkum by měl být ze strany odvolacího soudu co nejširší.[78]

Uvedené lze shrnout tak, že pokud v původním znění OSŘ platila ZRIP, platila pouze v důsledku částečné právní moci. Jeho aplikace tak byla silně vázána na výklad suspenzivních účinků odvolání a jejich výluk. Přitom právní moc napadeného výroku se odsouvala vždy jako celek, ačkoliv odvolání bylo podáno jen do části výroku. Stejné závěry o přípustnosti RIP z důvodu suspenzivních účinků musely platit i v případě odvolání do samotného nákladového výroku.

Po kritice[79] byl v roce 1973 nešťastný § 212 OSŘ novelizován.[80] Novela změnila ustanovení § 212 odst. 1 OSŘ do dnešní podoby.[81] Odvolací soud měl nadále dle znění zákona přezkoumávat napadené rozhodnutí jen v mezích odvolání. Z tohoto pravidla byly v citovaném ustanovení stanoveny výjimky, které překročení mezí odvolání připouštěly. Tyto výjimky pak stejně jako dnes odpovídaly novelizovanému ustanovení § 206 odst. 2 OSŘ, který kvůli novele oproti původnímu znění OSŘ ztratil význam pro přípustnost RIP.[82] ZRIP, ve své omezené podobě, již nemusela být dovozována pouze z částečné právní moci. Naopak se do právního řádu navrátila ZRIP dovozována z vázanosti soudu kvantitativní stránkou odvolání a z dispoziční zásady[83] Nepodařilo se mi však zjistit, zdali po novele byla ZRIP aplikována i při rozhodování o nákladech.

Po revoluci platnost ZRIP z pro mě neznámých důvodů začala být méně zřejmá, jak uvidíme v následující podkapitole.

2.2. Judikatorní vývoj po roce 1989

Mám za to, že pro správné uchopení ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku je nutné mít alespoň v obrysech ponětí o judikatorním vývoji této otázky. Na to usuzuji ze dvou zásadních skutečností. 1) Důvody pro neaplikovatelnost zásady v tomto případě formulovala

---

[77] Např. tamtéž, s. 43–44; nebo RÁKOSNÍK: K otázce rozsahu přezkoumávání…, s. 50;
[78] Srov. výše uvedení autoři a dále např. i MACUR: Reformácia in peius…, s. 450; nebo ČEŠKA, Zdeněk. In RUBEŠ, Josef a kol. *Občanský soudní řád: komentář. Díl II.* Praha: Orbis, 1971, s. 54–55..
[79] Srov. např. NYPL, Miroslav. Rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu v civilním řízení (Úvaha de lege ferenda). *Socialistická zákonnost*, 1970, roč. 18, č. 6, s. 354–360.
[80] Zákon č. 49/1973 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád. Novelizováno bylo i ustanovení § 206 odst. 2 OSŘ.
[81] Ovšem s výjimkou písm. a) tehdejšího znění, které bylo 1. 1.2014 transformováno do ustanovení § 28 odst. 2 ZŘS.
[82] ZAPLETAL: *Reformace in peius*…s, 50.
[83] JEHLIČKA, Oldřich. In HANDL, Josef a kol. *Občanský soudní řád – komentář. II. Díl.* Praha: Panorama, 1985, s. 70.

judikatura devadesátých a nultých let. Jejím výsledkem bylo několik úzce souvisejících, přitom rozdílných přístupů, které většina následné praxe bez další reflexe přijala. 2) Až v roce 2016 ze strany Městského soudu v Praze zazněla vážnější oponentura k této dosavadní praxi. Na změnu majoritního paradigmatu, který byl prosazován zejm. Ústavním soudem, však bylo nutné čekat do nedávné doby. Odborná literatura přitom tuto majoritní judikaturu přebírala, a pouze výjimečně docházela k alternativním závěrům. Tyto dvě skutečnosti jsou však jen velmi hrubým přiblížením dotčené problematiky. Jak bude vidět v následujícím textu, judikatorní vývoj byl i přes jistou koherenci taky nejednotný a někdy až absurdní, že se dá podle mě mluvit o zásahu do ústavních hodnot právní jistoty a rovnosti.

Ve zbytku podkapitoly se budu zabývat především třinácti věcmi, které jsou dle mého soudu pro mé potřeby nejzásadnější. Okrajově rovněž zmíním pár věcí nad rámec těch nejzásadnějších, které je vhodné uvést pro další kontext. Rozhodně se však nemá zdát, že jsem touto podkapitolou vyčerpal porevoluční rozhodování soudů stran řešené otázky. Rozhodnutí, která zde nejsou uvedena, buď nebylo účelné zmiňovat, protože nepřinášejí žádnou novou argumentaci, nebo se mi je nepodařilo najít.

První věc, kterou zde zmíním, se netýkala náhrady nákladů řízení. Jde však dle všeho o první rozhodnutí po revoluci, které se zabývá ZRIP a jež se mi podařilo dohledat. V roce 1994 Vrchní soud v Praze[84] s odkazem na ustanovení § 212 odst. 1 věty první OSŘ konstatoval, že je to odvolatel, který v odvolání vymezuje rozsah, v jakém má být napadené rozhodnutí přezkoumáno. I kdyby byl výrok napadeného rozhodnutí nesprávným, „*(…) nebyl-li napaden včasným odvoláním k němu oprávněné osoby, nabývá právní moci a nemůže být přezkoumáván v následném odvolacím řízení*“ (§ 206 OSŘ). Odvolací soud, který změnil výrok soudu prvního stupně v neprospěch jediné odvolatelky, nepřípustně překročil odvolací meze odvolání. Nakonec dovolací soud uzavřel: „*Tím také* [odvolací soud] *porušil v zákoně sice výslovně neupravený, leč respektovaný zákaz změny k horšímu (reformace in peius), když rozhodl v neprospěch žalobkyně, která se odvolala, a ve prospěch žalovaného, který odvolání nepodal*“.[85]

Druhá věc se již týkala náhrady nákladů řízení. Rozhodoval ji Ústavní soud o pět let později na základě ústavní stížnosti, kterou podal jediný odvolatel. Ten v odvolání napadal pouze meritorní výrok.[86] Ten byl odvolacím soudem potvrzen. Přitom však došlo ke změně nákladového výroku v neprospěch odvolatele. Podle Ústavního soudu odvolací soud bez návrhu účastníků změnil nákladový výrok v rozporu s ustanovením § 224 odst. 2 OSŘ. Nadto uzavřel, že dispoziční zásada je jednou ze základních zásad občanského soudního řízení. Naproti tomu zásada oficiality tvoří

[84] Vrchní soud v Praze zde rozhodoval jako soud dovolací podle § 10a odst. 1 OSŘ ve znění účinném do 31. 12. 1995.
[85] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 8. 1994, sp. zn. 3 Cdo 222/93.
[86] V této práci se zabývám zásadně rozhodováním o odvolání do samotného nákladového výroku. I přesto mám však za to, že některé nosné důvody řešeného judikátu lze pro moje účely použít.

výjimku ospravedlnitelnou buď ochranou práv účastníků řízení nebo veřejného zájmu. Odvolací soud měl změnou nákladového výroku aplikovat zásadu oficiality na úkor dispoziční zásady. Tím u odvolatele došlo k zásahu do práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny).[87]

Třetí věc byla rozhodována před Krajským soudem v Hradci Králové. Odvolání proti nákladovému výroku podal žalobce. Žalovaný zůstal nečinný. Krajský soud byl takového názoru, že výše náhrady nákladů prvostupňového řízení by měla být snížena v neprospěch žalobce. I přesto uzavřel, že jestliže se neodvolal žalovaný, nemůže zhoršit právní postavení žalobce, protože není naplněna žádná z výjimek § 212 odst. 1 OSŘ.[88]

Ve čtvrté věci bylo uvedeno první negativní stanovisko k aplikovatelnosti ZRIP v civilním řízení vůbec. Ústavní soud na přelomu tisíciletí ve svém usnesení *obiter dictum* uvedl: „*(…) ustanovení § 212 odst. 1 o. s. ř. nelze chápat jako zákaz reformatio in peius (což je zásada uplatňovaná v řízení o sankcích)*“.[89] Není mi moc jasné, co tím chtěl Ústavní soud říct, protože dále správně uvádí, že § 212 odst. 1 OSŘ stanoví vázanost soudu rozsahem odvolání vč. výjimek. Pravděpodobně vycházel z pojetí, že nepřípustnost změny k horšímu není posuzována prizmatem ZRIP, ale v důsledku může být zakázána v případě, kdy by to znamenalo nepřípustné překročení rozsahu odvolání. Celé odůvodnění je však velmi kusé a chybí v něm důležité skutečnosti (jako třeba co bylo odvoláním soudu prvního stupně vytýkáno).

O to pozoruhodnější je, že na toto rozhodnutí Ústavní soud o dva roky později navázal. Znovu konstatoval neexistenci ZRIP v OSŘ. Alespoň však rozvedl, proč § 212 tento zákaz neupravuje. V neprospěch jediného odvolatele prý nemůže být rozhodnuto, protože ten napadá pouze část prvostupňového rozhodnutí, ve které mu nebylo vyhověno. Omezení § 212 OSŘ by tak mělo postrádat význam.[90] Tuto argumentaci však nechápu a není mi jasné, co tím chtěl Ústavní soud říct.

V páté věci šlo o rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci, které později přejal Ústavní soud do svého judikátu (viz následující odstavec). Na ten pak bude v průběhu let odkazováno další judikaturou popírající ZRIP minimálně v případě přezkoumávání nákladového výroku. Úsměvné se může zdát, že ačkoliv lze tuto věc vnímat jako konstitutivní pro další přístup praxe, nešlo zde o změnu v neprospěch odvolatele ale v jeho prospěch! Vrchní soud konstatoval následující: „*Přezkumná činnost odvolacího soudu se vztahuje na celý napadený výrok o nákladech řízení, bez ohledu na to,*

[87] Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999, sp. zn. III. ÚS 87/99.
[88] Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 9. 1999, sp. zn. 17 Co 351/99. Upozorňuji, že v té době § 212 odst. 1 OSŘ ještě obsahoval možnost překročit meze odvolání ve věcech, v nichž lze zahájit řízení bez návrhu, které bylo ke dni 1. 1.2014 transformováno do ustanovení § 28 odst. 2 ZŘS. K tomu srov. argumentace v usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 11. 2000, sp. zn. 3 Cmo 243/99, které rozebírám o dva odstavce dál.
[89] Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 11. 1999, sp. zn. I. ÚS 173/99.
[90] Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2001, sp. zn. II. ÚS 310/99.

v jakém rozsahu tento výrok napadl žalovaný odvoláním, případně jak odvolání odůvodnil (§ 206, § 212 OSŘ)".[91] Z odůvodnění dle všeho plyne, že soud svou argumentaci založil na ustanovení § 212 odst. 1 písm. a) OSŘ ve znění účinném do 31. 12. 2013.

V šesté věci šlo o čisté rozhodnutí v neprospěch jediného odvolatele (po zpětvzetí odvolání ze strany protistrany). Zajímavé je, že odvolatel napadl nákladový výrok pouze v rozsahu nepřiznané náhrady, což Ústavní soud akceptoval jako přípustné. Ten však i přesto převzal závěr z rozhodnutí, které jsem představil v předchozím odstavci. Podstatné je, že oproti rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci zde není argumentováno § 212 OSŘ. Ústavní soud se zmiňuje pouze o tom, že o náhradě nákladů se rozhoduje *ex officio*. Na tom pak staví i svou argumentaci.[92] Jak jsem již uvedl, toto rozhodnutí Ústavního soudu je důležité kvůli tomu, že jsou jím podloženy další negativní rozhodnutí o aplikovatelnosti ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku. O to více se mi to jeví problematické. Podle mého soudu zde totiž dochází k nepřípustnému posunutí argumentace.[93] Blíže to rozvedu v následující podkapitole.

Sedmá věc je podobně důležitá jako věc předchozí. Na její závěry totiž bude odkazováno v další judikatuře.[94] I zde jde o čisté rozhodnutí v neprospěch jediného odvolatele, co se náhrady nákladů řízení týče. Ústavní soud zde uzavřel následující. Nákladový výrok v důsledku odvolání nenabyl právní moci. Proto mělo být na odvolacím soudu, aby přezkoumal celý tento výrok. Obecnou věcnou působnost ZRIP omezuje na trestní řízení a v daném případě nemá z OSŘ vyplývat. Naopak odkázal na ustanovení § 142 an. OSŘ s tím, že tato pravidla se uplatní při rozhodování o náhradě nákladů řízení.[95] I toto odůvodnění je poněkud nejasné. Předně není zřejmé, jestli se vyloučení zásady vztahuje na celý OSŘ, nebo jen na rozhodování o nákladech.[96] Dále není rozvedeno, co se myslí odkazem na úpravu nákladů řízení.

Nová argumentace vzešla z osmé věci. Zde sice Ústavní soud nejprve odkázal na I. ÚS 654/03, ale následně doplnil následující: „*Přezkum rozhodování o náhradě nákladů řízení v odvolacím řízení je činěn na základě principu legality tak, aby bylo zajištěno, že rozhodnutí je učiněno plně v souladu se zákonnou úpravou těchto nároků. Pokud soud prvního stupně učiní právní kvalifikaci, která takovému požadavku nevyhovuje,*

---

[91] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 11. 2000, sp. zn. 3 Cmo 243/99.
[92] Nález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 654/03.
[93] Na druhou stranu lze také o celém problému uvažovat jinak. Ústavní soud sice odkázal na rozhodnutí vrchního soudu, avšak ne proto, že by pokračoval v argumentaci přes ustanovení § 212 písm. a) OSŘ ve znění do 31. 12. 2013. Taky popřel ZRIP v případě odvolání do nákladového výroku, ale mohl tak učinit na základě samotné zásady oficiality. Tento způsob argumentace ostatně zřetelněji formulovala navazující judikatura, která z dotčeného rozhodnutí vychází. Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. IV. ÚS 52/10.
[94] Za všechny zmiňme např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 22 Cdo 2606/2016; nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 9.2020, sp. zn. IV. ÚS 2408/20.
[95] Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2004, sp. zn. III. ÚS 230/04.
[96] Navazující judikatura však již jasněji mluví o tom, že ZRIP nevyplývá v OSŘ v žádném případě. K tomu např. usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 14/04; nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2012, sp. zn. II. ÚS 1087/12. Rovněž je tento výklad ve shodě s již představenou judikaturou uvedenou v poznámkách pod čarou č. 89 a 90.

přichází do úvahy korekce rozhodnutí bez ohledu na přiznanou výši náhrady nákladů řízení soudem prvního stupně".[97]

Pro dokreslení zmatené bipolarity devátou věcí představím rozhodnutí z roku 2005. Krajský soud v Českých Budějovicích zde aplikoval ZRIP na nákladový výrok. Měl za to, že rozhodnutí o náhradě nákladů je nesprávné. Přesto však s odkazem na uvedenou zásadu odmítl nákladový výrok změnit v neprospěch jediného odvolatele.[98] Aplikaci ZRIP o pár let později připustil rovněž Nejvyšší soud. Oproti věci vedené u Krajského soudu v Českých Budějovicích však zde šlo o meritorní výrok.[99]

Vážná oponentura vůči ustálené judikatuře nepřipouštějící ZRIP přišla v desáté věci. Šlo zde o napadnutí nákladového výroku jediným odvolatelem. Městský soud v Praze odmítl změnit nákladový výrok v neprospěch odvolatele, ačkoliv tento výrok považoval za nesprávný. Odkázal přitom na rozhodnutí představená v první a deváté představené věci. Dále však svou argumentaci rozvedl polemikou s představenými závěry Ústavního soudu, které aplikaci ZRIP v kontextu OSŘ, příp. v kontextu rozhodování o náhradě nákladů, vylučovaly.

Městský soud dospěl k následujícímu závěru: „*(…) změnit rozhodnutí soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení v neprospěch odvolatele, tak, že mu nebude žádná náhrada přiznána, v situaci, kdy se druhý účastník řízení, jemuž byla povinnost k náhradě nákladů řízení uložena, vůbec neodvolal a proti této povinnosti ničeho nenamítal, není spravedlivé a je v rozporu s jinými zásadami občanského soudního řízení*". Dále uvedl, že rozhodnutí soudu o náhradě nákladů řízení je mj. projevem ochrany soukromoprávní sféry účastníka řízení. Na úkor této sféry nemají být rozhodování o náhradě nákladů přiznávány „*(…) zvláštní atributy ochrany veřejného zájmu*". Jestliže druhý účastník řízení odvolání nepodal, byl se svou povinností nahradit náklady řízení srozuměn[100]. Nepodal-li by odvolání ani odvolatel, „*(…) nákladový výrok by zůstal nedotčen a nabyl právní moci bez ohledu na jakýkoliv veřejný zájem na podobě nahrazování nákladů řízení*". Rovněž zdůraznil účel ZRIP[101] a připomněl, že v případě změny nákladového výroku v neprospěch jediného odvolatele by šlo o postup v rozporu s § 212 OSŘ.[102]

Oproti svému konstantnímu odmítavému názoru v této linii později pokračoval Ústavní soud. V jedenácté věci uvedl, „*(…) že i když v občanském soudním řádu není výslovně vyjádřena zásada*

---

[97] Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2004, sp. zn. I. ÚS 380/04. Argumentací zásadou legality se lze setkat i např. v usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2007, sp. zn. IV. ÚS 603/06.

[98] Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. 8. 2005, sp. zn. 22 Co 1241/2005.

[99] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2008, sp. zn. 22 Cdo 112/2007.

[100] Můžeme připomenout, že obdobně se na tento problém dívala důvodová zpráva k § 184–186 OSŘ 50 („*Jsou-li účastníci a prokurátor, který zastupuje obecný zájem, přesvědčeni, že rozsudek je v určité části správný, nebylo by účelné, aby se odvolací soud mohl zabývat v každém případě též tou částí rozsudku, která (…) nebyla napadena.*").

[101] K tomu viz předchozí podkapitola.

[102] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 1. 2016, sp. zn. 91 Co 369/2015. Na druhou stranu v usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2016, sp. zn. 22 Co 39/2015, tento soud uzavřel: „*V občanském soudním řízení se neuplatňuje zásada zákazu reformatio in peius.*" Toto rozhodnutí však bylo ojedinělé. Městský soud v Praze totiž jinak konstantně hájil aplikovatelnost ZRIP při rozhodování o nákladech.

zákazu reformationis in peius, je nutno z ní vycházet jako z důsledku zásady dispoziční".[103] Podstatné je, že celá věc se týkala nákladového výroku. Ten odvolací soud změnil v neprospěch jediného odvolatele. Je však vhodné uvést, že důvodů ke zrušení stížností napadeného rozhodnutí bylo více. Avšak co se týče platnosti ZRIP v případě přezkoumávání nákladového výroku, toto rozhodnutí bude v kontextu rozhodovací činnosti Ústavního soudu po delší dobu zcela ojedinělé.

O dva měsíce později se Ústavní soud po této výjimce z pravidla vrátil k své ustálené judikatuře[104] a ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku dále odmítal.[105] Stejný postoj zaujal i Nejvyšší soud[106] a Vrchní soud v Praze[107]. Přes tuto odmítavou judikaturu vrcholných soudů si však svůj postoj zachoval Městský soud v Praze. Ten v tomto období plédoval ve prospěch aplikace řešené zásady při rozhodování o odvolání do nákladového výroku.[108]

Anticipace změny judikatorního postoje přišla v roce 2023. Ve dvanácté věci Nejvyšší soud rozhodl: „*V civilním sporném řízení se v rámci odvolacího řízení uplatňuje zákaz změny k horšímu (reformatio in peius).*" Podstatné rovněž je, že dodal: „*to platí i pro řízení, v nichž z právního předpisu vyplývá způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (§ 153 odst. 2 OSŘ)*"[109] [srov. poznámku pod čarou č. 187, kde je uvedena literatura, která zákaz změny k horšímu při rozhodování o nákladech vylučuje s odkazem na § 212 písm. c) OSŘ]. V této věci však šlo o vypořádání SJM.[110] Nejvyšší soud se však v závěru svého rozhodnutí mírně vymezil vůči judikatuře Ústavního soudu, která ZRIP při rozhodování o náhradě nákladů nepřipouštěla.

---

[103] Nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2017, sp. zn. II. ÚS 3776/16.

[104] Další vybočení z ní představoval pouze nález Ústavního soudu ze dne 24. 5. 2022, sp. zn. II. ÚS 55/22, jehož odůvodnění bylo obdobou zmiňované věci pod sp. zn. II. ÚS 3776/16.

[105] Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. IV. ÚS 727/17. Dále např. usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2018, sp. zn. I. ÚS 1896/18; usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2018, sp. zn. III. ÚS 2175/18; usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2020, sp. zn. III. ÚS 2999/19; usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 9.2020, sp. zn. IV. ÚS 2408/20; usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2021, sp. zn. II. ÚS 1969/21.

[106] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 22 Cdo 2606/2016. Pro úplnost je však vhodné zmínit, že Nejvyšší soud zásadu zákazu reformace *in peius* v civilním řízení v této době mimo náklady připouštěl. Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1778/2020.

[107] Např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 3. 2019, sp. zn. 14 Cmo 12/2019; usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 11. 2021, sp. zn. 7 Cmo 266/2020; nebo rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 6. 2022, sp. zn. 14 Cmo 42/2021.

[108] Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. 1. 2022, sp. zn. 62 Co 348/2021; a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 3. 2023, sp. zn. 17 Co 34/2023.

[109] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2023, sp. zn. 22 Cdo 2258/2021. Je fér připomenout, že Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu s ním ale vyslovilo nesouhlas a odmítlo ho publikovat ve Sbírce. Srov. VOJTEK, Petr. Přehled rozhodnutí NS nepřijatých v roce 2023 do Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. *Soudní rozhledy*, 2024, roč. 30, č. 2, s. 48–49. Dvacátý druhý senát však i přesto na svém stanovisku setrval v usnesení ze dne 20. 12. 2023, sp. zn. 22 Cdo 3082/2023.

[110] Tímto rozhodnutím se tak Nejvyšší soud odklonil od svého staršího rozsudku ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 22 Cdo 410/2008.

Toto rozhodnutí každopádně vyvolalo diskuzi. Někteří jeho závěry vztahovaly i na rozhodování o nákladovém výroku[111], někteří naopak setrvávali stále u odmítavého stanoviska[112], vč. Ústavního soudu[113]. Následně však došlo k obratu.

Pouhý týden poté, co Ústavní soud znovu rozhodl ve shodě se svou ustálenou judikaturou[114], byl ve třinácté věci vydán revoluční nález, který jednoznačně uzavřel: „*V civilním sporném řízení se v rámci řízení o opravných prostředcích uplatňuje zákaz změny k horšímu (reformatio in peius). Zákaz změny k horšímu se vztahuje rovněž na rozhodnutí o náhradě nákladů řízení*".[115] Je však vhodné doplnit, že v mezidobí po vydání tohoto nálezu došlo s odkazem na starou judikaturu ještě k několika odmítavým stanoviskům stran platnosti ZRIP při rozhodování o nákladech.[116] Rovněž však již citovaného rozhodnutí bylo potvrzeno ze strany jiného senátu Ústavního soudu [117]

Argumentace obou souhlasných rozhodnutí je obdobná. Krátce se ji v podstatných bodech pokusím shrnout: Zákaz reformace *in peius* je projevem dispoziční zásady a důsledek vázanosti soudu opravným prostředkem. S dispoziční zásadou nekoresponduje změna ve prospěch účastníka, který odvolání nepodal. Není namístě, aby odvolací tomuto pasivnímu účastníku řízení vnucoval jiný výsledek řízení. Takovýto výsledek by spíše odpovídal zásadě materiální pravdy. Uplatní-li se ZRIP v případě meritorního výroku, není důvod, aby v případě nákladového výroku platil opak. Nákladový výrok je totiž závislý na meritorním. Ústavní soud uznává, že o náhradě nákladů řízení se rozhoduje z úřední povinnosti. Připomíná však, že zásada oficiality představuje ve vztahu k dispoziční zásadě výjimku. Při rozhodování o nákladech by se proto spíše měl uplatnit ZRIP, který je jinak v případě řízeních ovládaných zásadou oficiality vyloučen. Nakonec ještě připomíná zásadu rovnosti účastníků řízení. Té by odporovalo, kdyby odvolací soud bezdůvodně zvýhodňoval účastníka, který zůstal pasivní. Posléze vydaný nález navíc potvrdil, že zákaz změny k horšímu je uplatnitelný i v případě, kdy se rozhoduje o náhradě nákladů státu.

K oběma nálezům byla vydána odlišná stanoviska.[118] Podstatná část nesouhlasné argumentace se pohybuje v ústavněprávní rovině. V jedné větě ji lze zčásti shrnout tak, že ZRIP

---

[111] JANOŠEK, Vladimír. *Zásada zákazu reformationis in peius v civilním řízení* [online]. epravo.cz, 17. 2. 2023 [cit. 9. 3. 2025].
[112] DOBROVOLNÁ, Eva, KOLÁŘ, Daniel. Zákaz reformace in peius v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2023, roč. 31, č. 22, s. 777.
[113] Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1118/23.
[114] Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2024, sp. zn. II. ÚS 800/24.
[115] Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2024, sp. zn. I. ÚS 1238/23.
[116] Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2024, sp. zn. II. ÚS 3192/23; usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2024, sp. zn. II. ÚS 985/24; a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 5. 2024, sp. zn. 7 Cmo 37/2024. Meritem prvních dvou věci však bylo rozhodování o osvobození od soudního poplatku.
[117] Nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2024, sp. zn. II. ÚS 1145/24. Pro úplnost lze poznamenat, že v této věci šlo o bagatelní spor. Ústavní soud napadené rozhodnutí meritorně přezkoumal, a to i přesto, že o rok dříve obdobný spor odmítl s odkazem na bagatelní výši náhrady nákladů, aniž by došlo na posouzení platnosti zákazu reformace *in peius* v nákladových sporech. K tomu viz usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2023, sp. zn. I. ÚS 1332/23.
[118] Viz odlišné stanovisko soudce Jana Wintra k nálezu sp. zn. I. ÚS 1238/23 a odlišné stanovisko soudce Jana Svatoně k nálezu sp. zn. II. ÚS 1145/24. Svatoň přitom pouze odkazuje na argumentaci Wintrova disentu.

nevyplývá z ústavního pořádku. Tento závěr nechám neanalyzovaný, jelikož se týká posouzení pravomoci Ústavního soudu, resp. výkladu ústavního práva, což přesahuje rozsah a rámec této práce. Zbylá část argumentace se však již dotýká civilního práva procesního. Podle citovaných disentů totiž ZRIP vůbec z OSŘ nevyplývá. Ještě problematičtější má být ZRIP vztáhnout na nákladový výrok, jelikož o náhradě nákladů řízení soud rozhoduje bez návrhu (§ 151 odst. 1 OSŘ). V řízeních ovládaných zásadou oficiality přitom tato zásada neplatí.

Tímto závěrem se přesuňme k další podkapitole, kde budou diskutovány tento a další argumenty proti řešené zásadě. Vymezím se zde především vůči odmítavým závěrům literatury a judikatury. Zároveň se pokusím formulovat některé další argumenty v prospěch aplikovatelnosti ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku.

2.3. Uplatnění zákazu reformace *in peius* při rozhodování o odvolání do nákladového výroku

Dovolím si názory, které tu zazněly, shrnout. V souladu s nimi ZRIP není aplikovatelný v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku, protože:

a) ZRIP vůbec z OSŘ nevyplývá;
b) o náhradě nákladů řízení se rozhoduje bez návrhu, resp. koncepce právní úpravy rozhodování o náhradě nákladů stojí na zásadě oficiality;
c) výrok o náhradě nákladů řízení nenabyl právní moci;
d) přezkum nákladového výroku v odvolacím řízení stojí na zásadě legality;
e) v případě náhrady nákladů řízení z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání mezi účastníky.

2.3.1. Zásada zákazu reformace *in peius* vyplývá z OSŘ

Oproti trestnímu nebo správnímu procesu není ZRIP v účinném znění OSŘ explicitně upraven. To nás však nemůže vést k závěru, že z úpravy civilního práva procesního nevyplývá implicitně. V zásadě se lze setkat se třemi jejími pojetími v rámci OSŘ. Jak jsem již výše uvedl, ZRIP je předně důsledkem dispoziční zásady.[119] V kontextu odvolacího řízení ji lze speciálně chápat rovněž jako důsledek vázanosti soudu odvoláním.[120] Nakonec se lze setkat s pojetím, které ZRIP vnímá jako projev částečné právní moci.[121] Tato tři pojetí se většinou nechápou izolovaně. U některých autorů jsou všechny dokonce úzce provázané.

[119] Viz v předešlé podkapitole citovaná judikatura. Dále např. LAVICKÝ, Petr. Dispoziční zásada v civilním odvolacím řízení. *Právní rozhledy*, 2015, č. 7, s. 253–260; DOBROVOLNÁ, Eva, KOLÁŘ, Daniel: Zákaz reformace…, s. 775.
[120] Např. LAVICKÝ, Petr: Dispoziční zásada…, s. 253–260.
[121] Tamtéž.

Platnost ZRIP s odkazem na dispoziční zásadu je v současnosti dominantní pojetí.[122] Tuzemská judikatura ani literatura takovouto konstrukci blíže neodůvodňují a zpravidla odkazují pouze na starší českou nebo zahraniční literaturu. Je tedy vhodné v této věci podat bližší vysvětlení.

Účelem civilního soudnictví je především ochrana soukromých práv a podle ustanovení § 3 věta první OSŘ slouží civilní řízení mj. k „*upevňování a rozvíjení zásad soukromého práva*". Dispoziční zásadu lze tak chápat jako pokračování autonomie vůle.[123] Dispoziční zásada určuje, že to bude strana řízení, kdo „*(…) zahajuje řízení, vymezuje jeho předmět a může s řízením a jeho předmětem nakládat*".[124]

Odvolatel může napadat prvostupňové rozhodnutí pouze v rozsahu, v němž mu nebylo vyhověno.[125] V souladu s dispoziční zásadou proto vymezuje předmět řízení tak, že odvolací řízení je vedeno v rozsahu, v němž mu prvostupňovým rozhodnutím nebylo vyhověno. RIP je rozhodnutí mimo meze odvolání. V případě zhoršení postavení odvolatele je to soud, kdo vymezil předmět odvolacího řízení (zásada oficiality). Odvozeně jde o zásah do autonomie vůle.

Civilní soudní řízení sporné je ovládáno dispoziční zásadou.[126] RIP je ale popření dispoziční zásady. Proto ZRIP není ničím jiným než důsledkem dispoziční zásady. Štajgr proto správně dovozuje, že tam, kde platí dispoziční zásada, „*(…) jest zbytečné vydávati ještě zvlášť zákaz reformationis in peius*".[127]

Posuňme se k odvození ZRIP z existence vázanosti soudu kvantitativní stránkou odvolání. Tato povinnost je adresována soudu podle ustanovení § 212 věta první OSŘ. Toto ustanovení není nic jiného než projev dispoziční zásady.[128] Lze tak obdobně přihlédnout k argumentaci z předchozích odstavců a konstatovat, že v případě RIP odvolací soud rozhoduje v rozporu s ustanovením § 212 věta první OSŘ. Proto je ZRIP důsledkem vázanosti soudu odvoláním.

Nakonec se vypořádejme s pojetím, které ZRIP odvozuje z institutu částečné právní moci. Jak jsem již uvedl, odvolatel napadá pouze nevyhovující výrok nebo jeho část. Nenapadená část napadeného rozhodnutí zásadně nabývá právní moci (§ 206 OSŘ). Pokud by soud rozhodl v neprospěch odvolatele, nutně by tak rozhodl o té části rozhodnutí, která je již v právní moci. To

---

[122] A to i v zahraničí. Viz např. GERKEN, Uwe. In WIECZOREK, Bernhard, SCHÜTZE, Rolf a kol. *Zivilprozessordnung und Nebengesetze – Großkoemmentar. Siebenter Band. §§ 511–591*. 4. přepracované vydání. Berlín: Walter de Gruyter, 2014, s. 301, marg. č. 32; ŠTEVČEK, Marek. In ŠTEVČEK, Marek a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 71, marg. č. 7;
[123] Nález Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 42/08.
[124] LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ: *Civilní právo procesní*…, s. 46–47.
[125] ŠÍNOVÁ, Renáta. In ŠÍNOVÁ: *Civilní proces. Obecná část*…, s. 400, marg. č. 845; stejně např. usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 8. 8. 2022, sp. zn. 79 ICm 729/2022.
[126] Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 1996, sp. zn. IV. ÚS 286/95.
[127] ŠTAJGR: Reformatio in peius…, s. 217.
[128] DRÁPAL, Ljubomír. In DRÁPAL: *Občanský soudní řád*…, s. 1694, marg. č. 1.

by však bylo v rozporu s ustanovením § 159a odst. 4 OSŘ. Proto je ZRIP projevem částečné právní moci napadeného rozhodnutí.[129]

Toto pojetí však může být v omezené míře zpochybňováno. Jak jsem již uvedl, ZRIP se může projevit v důsledku částečné právní moci, a to v případě, kdy nebude přípustné rozhodnout v neprospěch odvolatele z důvodu nastoupení právní moci v rozsahu nenapadené části výroku nebo rozhodnutí. Macur však vylučuje, že by šlo o ZRIP. Odvolací soud je totiž částečnou právní mocí vázán i v tom rozsahu, že nemůže rozhodnout ani ve prospěch jediného odvolatele.[130]

To je sice pravda, avšak pokud jsme si výše, i s ohledem na citovaný Macurův článek, vymezili ZRIP pouze jako nepřípustnou změnu k horšímu, je taky pravda, že významově pod ZRIP nespadá možnost rozhodnout ve prospěch. Jinými slovy řečeno, ZRIP se vůbec nezajímá o to, jak konkrétně bude rozhodnuto, hlavně když nebude rozhodnuto v neprospěch jediného odvolatele.

Mám za to, že celá tato debata je odvislá od toho, jak si ZRIP nadefinujeme a z jakého úhlu pohledu se díváme na její projevy. Takto, pokud zvolíme extenzivnější výklad a ZRIP chápeme jako nepřípustnost změny k horšímu za současné přípustnosti změny k lepšímu, lze dle všeho opravdu souhlasit s tím, že částečná právní moc a ZRIP se plně nekryjí. Odvozujeme-li totiž ZRIP z dispoziční zásady nebo z vázanosti soudu kvantitativní stránkou odvolání, obě tato pojetí soudu umožňují rozhodnout ve prospěch jediného odvolatele. V tomto kontextu tedy mezi ZRIP a částečnou právní mocí opravdu nelze klást ekvivalenci. První dvě pojetí, z kterých je ZRIP vyvozována tradičněji, totiž stanoví jiné následky než pojetí třetí, které v tomto ohledu působí obousměrně (není možná změna v prospěch ani v neprospěch).

Naopak posuzujeme-li celou problematiku izolovaně, mám za to, že v případě absence dispoziční zásady a vázanosti odvolacího soudu rozsahem odvolání, by se dalo o ZRIP hovořit jako o důsledku částečné právní moci, stejně jako o ní hovoříme jako o důsledku dispoziční zásady, resp. vázanosti odvolacího soudu rozsahem odvolání. V takovém případě by ZRIP musela být definována pouze jako zákaz změny k horšímu. Její účinky by pak dle všeho měly být stejné, protože rozsah přezkumné činnosti soudu podle § 212 odst. 1 OSŘ má odpovídat rozsahu suspenzivních účinků podle § 206 odst. 2 a 3 OSŘ.[131]

Jenomže s tím taky nelze bez výjimky souhlasit. Omezenou působnost ZRIP dovozenou z částečné právní moci lze ilustrovat právě na příkladu odvolání do nákladového výroku.[132]

---

[129] S tímto závěrem se lze setkat i v Polsku. Viz MISZTAL-KONECKA, Joanna. Zakaz 'reformationis in peius' w polskiej procedurze cywilnej wobec tradycji prawa rzymskiego. *Zeszyty Prawnicze*, 2014, roč. 14, č. 1, s. 104.
[130] MACUR: Reformácia in peius…, s. 447.
[131] ŠEBEK, Roman. In SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. s. 916 marg. č. 5.
[132] Nevyjadřuji se k tomu, zdali by se rozdíl mezi různými pojetími ZRIP projevil i v jiných případech, než je rozhodování o náhradě nákladů řízení.

Dejme tomu, že soud účastníka řízení rozhodnutím zaváže k náhradě nákladů ve výši 10 000 Kč. Účastník podá odvolání pouze co do 7 000 Kč. Výrok co do výše 3 000 Kč uznává a ten tak nabude právní moci.[133] Druhý účastník se neodvolá. V rámci odvolání soud nemůže náhradu na základě ZRIP zvýšit v neprospěch odvolatele. I kdyby došel k tomu, že náhrada nákladů má znít na vyšší částku, musí prvostupňové rozhodnutí potvrdit (§ 219 OSŘ). Jenomže ZRIP se v tomto případě uplatnila pouze kvůli dispoziční zásadě a vázanosti soudu kvantitativní stránkou odvolání. Právní moc nenapadené části výroku zde nemá v souvislosti se ZRIP relevanci. Takže zde je vidět, že pokud by neexistovala pojetí, které ZRIP dovozují z dispoziční zásady a z ustanovení § 212 odst. 1 OSŘ, částečná právní moc by v tomto příkladě nedokázala zabránit RIP na straně odvolatele.[134]

Stejné lze ukázat i na následujícím příkladě: Prvostupňový soud účastníkovi přiznal náhradu ve výši 10 000 Kč, ačkoliv účastník požadoval náhradu ve výši 15 000 Kč. V případě, že by nešlo o nákladový výrok, ale o výrok meritorní, rozhodl by soud dvěma výroky tak, že v jednom by uvedenou částku přiznal, a ve druhém by rozdíl mezi žalovanou a přiznanou částkou zamítl. Jenomže v případě rozhodnutí o náhradě nákladů soud vydává pouze nákladový výrok, jímž náhradu přiznává. Zamítavý výrok obsahem rozhodnutí není. Jenže jen výrok, nebo jeho část v případě dělitelného plnění, je způsobilým předmětem odvolání.[135] Takže účastník, pokud chce přiznat i zbylých 5 000 Kč, nemůže odvoláním napadnout rozhodnutí o nákladech pouze co do nepřiznané částky, jelikož k tomu chybí předmět odvolání.

Dle všeho tak musí trochu nesmyslně napadat výrok, který mu přiznal náhradu ve výši 10 000 Kč v celém rozsahu,[136] a chybí tak nenapadená část rozhodnutí o náhradě nákladů, na níž by se nevztahovaly suspenzivní účinky odvolání. Pokud odvolací soud shledá, že náhrada nákladů neměla být přiznána vůbec nebo měla být přiznána ve výši menší než 10.000 Kč, musí prvostupňové rozhodnutí potvrdit (§ 219 OSŘ). To však není důsledkem ZRIP dovozené

---

[133] Judikatura tyto případy tzv. štěpení nároku nepřipouští. Přezkumná činnost odvolacího soudu se má podle jejich výkladu vztahovat na celý napadený výrok o nákladech řízení bez ohledu na to, v jakém rozsahu je napadán odvoláním. K tomu viz usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 11. 2000, sp. zn. 3 Cmo 243/99, s kterým se později rovněž ztotožnil Ústavní soud v nálezu ze dne 24. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 654/03. Proč jsou závěry Vrchního soudu v Olomouci dnes nesprávné rozvádím v následující podkapitole o koncepci rozhodování o náhradě nákladů. Jelikož náhrada nákladů řízení je peněžité dělitelné plnění, nic nebrání odvolateli, aby se odvolal pouze co do části nákladového výroku, v důsledku čehož by zbytek nabyl právní moci.

[134] Částečná právní moc by zde bránila pouze reformaci *in melius*. Kdyby totiž odvolací soud došel k tomu, že odvolatel vůbec neměl být zavázán k povinnosti nahradit náklady protistraně, mohl by rozhodnutí změnit pouze tak, že by snížil povinnost k náhradě o 7 000 Kč, a nikoliv o celých 10 000 Kč, neboť nákladový výrok co do výše 3 000 Kč nabyl právní moci.

[135] ŠÍNOVÁ, Renáta. In ŠÍNOVÁ: *Civilní proces. Obecná část*…, s. 395, marg. č. 837.

[136] Jestli chápu navrhovanou úpravu vyjádřenou Věcným záměrem správně, tak podle bodu 167. by účastník v rámci rekursu mohl napadat pouze část nákladového výroku. Mám však za to, že to neznamená, že by se o nepřiznané náhradě rozhodovalo zvláštním zamítavým výrokem. Takto to nefunguje ani v příbuzných právních řádech, ze kterých věcný záměr vychází. Možná by tento bod aproboval štěpení nároku i u náhrady, jak jsem ho popsal v předešlém příkladě.

z částečné právní moci, nýbrž důsledkem ZRIP dovozené z dispoziční zásady a z vázanosti soudu rozsahem odvolání (§ 212 odst. 1 OSŘ).

S ohledem na uvedené lze proto uzavřít, že ZRIP dovozená z částečné právní moci je alespoň v některých případech rozhodování o náhradě nákladů omezenější.[137] V nich se totiž projeví ZRIP pouze jako důsledek dispoziční zásady a jako důsledek vázanosti soudu rozsahem podaného odvolání, avšak ne jako důsledek částečné právní moci. Praktičnost těchto úvah je však pravděpodobně nulová. V rámci sporného řízení je nerozhodné, jestli ZRIP dovodíme za pomocí dvou nebo tří způsobů.[138][139]

Souhrnně lze tedy uzavřít následující. Uvedl jsem jeden princip a dvě pravidla, která jsou bez výhrad v rámci civilního řízení sporného aplikovatelná.[140] Důsledkem aplikace tohoto principu a těchto pravidel je nemožnost rozhodnout v neprospěch odvolatele, protože v opačném případě by došlo k porušení tohoto principu a těchto pravidel. Proto lze uzavřít, že i když není v zákoně výslovně uvedena, ZRIP z OSŘ vyplývá.

2.3.2. Koncepce rozhodování o náhradě nákladů řízení a zákaz reformace *in peius*

V této podkapitole se zaměřme na ten výklad, který možnost aplikace ZRIP v případě odvolání do nákladového výroku vylučuje z následujících dvou důvodů:

- o náhradě nákladů řízení se rozhoduje bez návrhu,
- rozhodování o náhradě nákladů řízení je postaveno na zásadě oficiality.

Na jedné straně se může zdát, že obě tyto výhrady jsou významově stejné. Na druhé straně lze však tyto výhrady pojímat jako na sobě nezávislé důvody pro neaplikovatelnost řešené zásady. Podle mého soudu však spíše posléze uvedený pohled odpovídá realitě. Důvod, proč je rozebírám společně v jedné podkapitole, spočívá v té skutečnosti, že argumentace tehdejší judikatury se od jedné výhrady organicky, avšak nepřípustně přesunula od první k druhé. To už jsem naznačil v podkapitole o judikatorním vývoji ZRIP.

Zabývejme se první vymezenou výhradou. Tento výklad lze zaznamenat v jednom z rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci,[141] jehož závěry byly následně přímo nebo odvozeně

---

[137] Pro úplnost lze rovněž uvést to, že ZRIP dovozená z částečné právní moci by se projevila odmítnutím odvolání [§ 218 písm. c)]. Odvolací soud by se proto samotným přezkumem napadeného rozhodnutí ani nezabýval. Naproti tomu na základě zbylých dvou pojetí ZRIP by došlo k některému z meritorních rozhodnutí.

[138] Řešená otázka by pravděpodobně mohla nabývat na významu v případě nesporného řízení, a to z důvodu platnosti zásady oficiality a z důvodu možnosti odvolacího soudu rozhodnout nad rámec odvolání (§ 28 odst. 2 ZŘS).

[139] Je vhodné připomenout, že toto neplatilo vždy ani pro sporné řízení. Viz původní znění OSŘ, za jehož účinnosti mohla být ZRIP odvozována výlučně z částečné právní moci až do novely v roce 1973.

[140] Ačkoliv poslední pojetí ZRIP má působnost omezenější. Kdyby tedy nebylo prvních dvou pojetí, tak by RIP v případě náhrady nákladů řízení byla opravdu možná.

[141] Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 11. 2000, sp. zn. 3 Cmo 243/99.

přijaty při formulaci obdobné judikatury.[142] Podle mého soudu bylo v tomto rozhodnutí implicitně argumentováno ustanovením § 212 odst. 1 písm. a) OSŘ ve znění do 31. 12. 2013. Podle něho platilo, že odvolací soud nebyl vázán kvantitativní stránkou odvolání ve věcech, v nichž lze zahájit řízení i bez návrhu. Z toho byla dovozována možnost RIP.

Potíž shledávám v následujícím. Prvky množiny řízení, která lze zahájit bez návrhu, byly v té době určeny s odkazem na § 81 OSŘ ve znění do 31.12.2013. Tento výčet však rozhodování o náhradě nákladů řízení neobsahoval. Dle mého soudu nešlo ani počítat se zbytkovou klauzulí „řízení, kde to připouští zákon". O náhradě nákladů se totiž „rozhoduje bez návrhu". Čili nejde o řízení, které by zákon připouštěl „zahájit bez návrhu". Podle mého názoru opačný výklad odporuje znění zákona a vede k nepřípustnému zařazení rozhodování o náhradě nákladů do množiny, která jinak obsahuje pouze stejnorodé prvky.

Každopádně podrobněji tento argument není třeba důkladněji analyzovat. Ode dne 1. 1. 2014 bylo dotčené ustanovení z OSŘ přesunuto do § 28 odst. 2 ZŘS. V OSŘ tedy chybí ustanovení, které je kruciální pro platnost této argumentace. ZŘS pak na rozhodování o nákladech nelze použít (§ 1 odst. 1 ve spojení s § 2 ZŘS). Z toho důvodu mám za to, že takováto podoba argumentace je v současné době nepřípadná.

I přesto považuji za užitečné připojit ke vztahu ustanovení § 212 věta první a § 151 odst. 1 OSŘ jednu velice správnou úvahu k německému ZPO. V Německu je dle všeho převažujícím názorem, že v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku je RIP přípustná.[143] Ačkoliv podle § 528 věta druhá ZPO může být napadený rozsudek změněn pouze v rozsahu odvolání, argumentuje se stejně jako u nás tím, že o náhradě nákladů je rozhodováno bez návrhu (§ 308 odst. 2 ZPO).[144] Kapsa však tento názor kritizuje. Souhlasí, že mezi uvedenými pravidly existuje konflikt. Podle něj však nelze automaticky dovozovat, že procesní pravidla platná před vydáním rozhodnutí (§ 308 odst. 2 ZPO) jsou použitelná i po vydání rozhodnutí (§ 528 věta druhá ZPO). Tento konflikt právních norem tedy nemusí být nutně rozhodnut ve prospěch platnosti RIP.[145] Proč tento konflikt naopak řešit ve prospěch platnosti ZRIP bude zřejmé z následující části této podkapitoly.

Přejděme k výhradě, která vychází z toho, že rozhodování o náhradě nákladů řízení má být postaveno na zásadě oficiality. Jde v podstatě o nejaktuálnější argumentaci, a pominu-li disenty, i po vydání zmíněných zavazujících nálezů Ústavního soudu se objevují hlasy o jejich nesprávnosti

---

[142] Viz předchozí podkapitola.

[143] GERKEN, Uwe. In WIECZOREK: *Zivilprozessordnung*…, s. 308, marg. č. 54; BAUMBACH, Adolf a kol. *Zivilprozessordnung mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 77. přepracované vydání. München: C. H. Beck, 2019, s. 1884, marg. č. 15.

[144] KUHLMANN, Axel. *Das Verbot der reformatio in peius im Zivilprozessrecht*. Berlín: Duncker & Humblot, 2010, s. 168.

[145] KAPSA: *Das Verbot der reformatio in peius*…, s. 165. Dále taktéž přednáší argumenty, proč uvedený konflikt rozhodnout ve prospěch platnosti ZRIP. S ohledem na rozsah této práce se jimi dále nezabývám z důvodu jejich menší užitečnosti pro české prostředí.

s odkazem na zásadu oficiality.[146] Proto se mi jeví vhodné se touto argumentací zabývat více do hloubky.

Jelikož ZRIP není v civilním právu procesním explicitně upraven, je otázka jeho platnosti variantou otázky jeho deduktivního zdůvodnění. Jinými slovy řečeno, závěr o (ne)platnosti ZRIP musí logicky vyplývat z jiných platných normativních vět (premis).[147] Zrekonstruujme si proto argument, z kterého je dovozována neplatnost ZRIP kvůli zásadě oficiality:

1. V řízeních ovládaných zásadou oficiality je ZRIP neplatný.
2. Rozhodování o náhradě nákladů je řízení ovládané zásadou oficiality.

Z: Při rozhodování o náhradě nákladů řízení je ZRIP neplatný.

Formalizujeme-li tento argument pomocí prostředků predikátové logiky a deontického funktoru O – je povinné:

1. $\forall(x)\{Q(x) \Rightarrow O[P(x)]\}$;
2. $\forall(x)\{R(x) \Rightarrow Q(x)\}$;

Z: $\forall(x)\{R(x) \Rightarrow O[P(x)]\}$;

dostáváme tranzitivně platný argument.[148] Potíž je však v tom, že premisy tohoto argumentu nejsou výchozí a musí být také zdůvodněny.[149] Z důvodu rozsahu této práce se nebudu zastavovat u první premisy a přijmu ji jako danou. Více se však zaměřím na druhou premisu. Podřízení rozhodování o náhradě pod zásadu oficiality není nikde explicitně stanoveno. Druhou premisu proto nelze považovat za samozřejmou, a je třeba zkoumat její implicitní odvoditelnost z právního řádu.

V tomto bodě se dostáváme do zapeklité situace. Je totiž symptomatické, že odpůrci ZRIP pouze konstatují, že rozhodování o náhradě nákladů je postaveno na zásadě oficiality. Tudíž podrobné zdůvodnění chybí. Pravděpodobně však vycházejí z textace ustanovení § 151 odst. 1 věta

---

146 COUFALÍK, Petr. *Zásada reformatio in peius při rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného řízení* [online]. Ius Focus. 5/2024. [cit. 09.03.2025]; PIRK, Tomáš. In SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2025, s. 215–216.

147 WEINBERGER, Ota. *Základy právní logiky*. Brno: Masarykova Univerzita, 1993, s. 152.

148 Tranzitivně platný argument, je argument, jehož platnost vychází ze struktury implikací v jeho premisách. V takovém argumentu hraje roli tzv. tranzitivita implikace: Pokud A implikuje B a B implikuje C, pak z toho plyne, že A implikuje C. Formálně: $[(A \Rightarrow B) \wedge (B \Rightarrow C)] \Rightarrow (A \Rightarrow C)$. Tranzitivně platný argument je platný právě proto, že jeho struktura odpovídá tomuto pravidlu.

149 Posuzovaný argument je totiž komplexním argumentem v tom smyslu, že jeho premisy zároveň vystupují jako závěry jiných argumentů. K tomu viz SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení. Kritika moralismu*. Praha: Ústav státu a práva, 2011, s. 144–145.

před středníkem OSŘ. Zde je stanoveno, že soud o náhradě nákladů rozhodne bez návrhu v konečném rozhodnutí. Konkrétně jde o dvě slova „bez návrhu“.[150]

V právní metodologii hojně citovaná věta říká, že jazykový výklad je pouze prvotním přiblížením se k významu právní normy.[151] Má být východiskem pro výklad dle dalších metod. V této perspektivě se mi zdá poněkud málo, že literatura i judikatura pouze z premisy „bez návrhu“ vyvodí závěr „zásada oficiality“ a nenabízí nějaké bližší důvody na základě hlubšího výkladu. To zvláště za situace, kdy se bavíme o sporném řízení, které jinak až skoro absolutně favorizuje dispoziční zásadu. Zásada oficiality je v tomto případě ve vztahu k dispoziční zásadě „*(…) výjimkou, jejíž opodstatněnost je dána zejména důvody ochrany práv účastníků řízení, nebo ochrany veřejného zájmu*“.[152] Jinými slovy řečeno, dispoziční zásada „(…) *představuje jeden z typických aspektů civilního sporného procesu,* [a proto] *je nutno průlom do ní pečlivě vážit a odůvodnit nějakým jiným zájmem hodným ochrany, jemuž je zapotřebí v určité situaci dát přednost*“.[153] Toho se nám však ze strany odpůrců platnosti ZRIP nedostalo.

Proto se nyní pokusím posoudit, zdali lze zásadu oficiality uplatnit při rozhodování o nákladech. Vyjděme ze srovnání a připomeňme si oblast, kde se zásada oficiality typicky uplatňuje – nesporná řízení.[154] Speciální úprava nesporných řízení, jejichž předmětem jsou specifické právní vztahy, stojí na veřejném zájmu. Jde v nich o právní vztahy, které buď vyžadují zvláštní ochranu, nebo nad jejichž realizací chce mít stát z oprávněných důvodů kontrolu.[155] Z toho lze poměrně neproblematicky dovodit, že aplikace zásady oficiality v nesporných řízeních je legitimní. V případě, kdy by nesporná řízení byla ovládána dispoziční zásadou na úkor zásady oficiality, mohla by být ochrana a kontrola specifických právních vztahů ohrožena. Mohl by být ohrožen veřejný zájem.

Důvodem ochrany veřejného zájmu je odůvodněna platnost zásady oficiality vůbec.[156] Čím by ale měla být odůvodněna platnost zásady oficiality při rozhodování o náhradě nákladů řízení? Proč si účastníci řízení zaslouží při rozhodování o nákladech zvláštní ochranu? Jaký je dotčen veřejný zájem? Já na tyto otázky odpověď neznám. V první kapitole této práce jsem došel k závěru, že náhrada nákladů řízení je soukromoprávní nárok, jehož hlavní funkcí je kompenzovat účastníku vynaložené náklady. Jde tedy o nárok, v němž se koncentruje jen a pouze soukromý zájem

---

[150] Srov. např. PIRK, Tomáš. In SVOBODA: *Náklady řízení*…, s. 187; nebo odlišné stanovisko soudce Jana Wintra k nálezu sp. zn. I. ÚS 1238/23.
[151] Např. nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97.
[152] Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999, sp. zn. III. ÚS 87/99.
[153] LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces.* Brno: Masarykova Univerzita, 2014, s. 47. Obdobně s důrazem na hodnotu svobody COUFALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah.* Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2018, s. 105: „*Jelikož dispoziční zásada vyvěrá z ochrany svobody jednotlivce, mělo by být každé omezení dispoziční zásady opřeno o určitý legitimní cíl.*“
[154] PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana. In ŠÍNOVÁ: *Civilní proces. Obecná část*…, s. 34 marg. č. 92.
[155] ŠÍNOVÁ, Renáta. In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 3–4, marg. č. 5.
[156] Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999, sp. zn. III. ÚS 87/99.

účastníka.[157] Jaký důvod může legitimizovat uplatnění zásady oficiality? Nevím. Naopak z funkce a právní povahy náhrady lze usuzovat, že existují relevantní důvody, proč rozhodování o nákladech nestavět na zásadě oficiality, resp. postavit na dispoziční zásadě, protože jak správně uvádějí Melzer s Téglem, „*(…) čím méně jsou dotčeny zájmy celého společenství (…), tím je větší autonomie jednotlivců (…)*“.[158]

Vrátím-li se k formulaci § 151 odst. 1 věta před středníkem OSŘ, je třeba vyložit normativní význam slovního spojení „bez návrhu“. Toto slovní spojení nemůže samo o sobě podřizovat úpravu rozhodování o náhradě nákladů zásadě oficiality. Vezměme v potaz např. ustanovení § 100 odst. 1 věta první OSŘ. Podle něho soud po zahájení řízení bez návrhu směřuje k vyřízení věci. Tvrdil by snad někdo, že po podání návrhu na zahájení řízení přestává být civilní řízení sporné ovládáno dispoziční zásadou a až do vyřízení věci platí zásada oficiality? Je samozřejmé, že jednotlivé zásady se v civilním řízení neuplatňují způsobem „buď anebo“. Projevem oficiality v civilním řízením sporném je např. posledně citované ustanovení. To ale neruší dispoziční zásadu pro celé řízení. V jednom konkrétním případě je od ní pouze odhlédnuto.

Proč by situace předpokládána ustanovením § 151 odst. 1 věta před středníkem OSŘ měla být jiná? Uvedené ustanovení by nemělo být vykládáno jinak, než jak je formulováno. Soud rozhodne o náhradě nákladů bez návrhu. Výjimka z dispoziční zásady je stanovena jen pro tento konkrétní případ.

Jinými slovy řečeno jde pouze o imperativ, podle kterého je obligatorní součástí každého konečného rozhodnutí nákladový výrok. Takovýto výklad je i více v souladu se zněním zákona. Rozlišuje totiž významovou odlišnost slovních spojení „rozhodnout bez návrhu“ a „zahájit řízení bez návrhu“. Odpůrci ZRIP kladou přehnaný důraz na slova „bez návrhu“, ale abstrahují od uvedené pojmové diference. Pouze případy „zahájení řízení bez návrhu“ jsou neslučitelné s dispoziční zásadou.[159] S ohledem na množinu těchto řízení zde má zásada oficiality dobré teleologické zdůvodnění. To už však nelze tvrdit v případě rozhodování o náhradě nákladů řízení. Pokud pod zásadu oficiality řadíme všechny případy, v jejichž úpravě se vyskytne slovní spojení „bez návrhu“, jde o přehnanou generalizaci.

Jak již totiž bylo uvedeno, takovýmto způsobem by se pod panství zásady oficiality dostaly i případy, které je absurdní pod tuto zásadu subsumovat. Pokud někdo nelegitimizuje zásadu oficiality při rozhodování o náhradě pádnými důvody, není obhajitelné, aby v těchto případech bylo rozhodování postaveno na zásadě oficiality. Jelikož se ve sporném řízení *a priori* vychází z dispoziční zásady, je na těch, kteří plédují v nějakém případě pro uplatnění zásady oficiality, aby

---

[157] Obdobně usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 1. 2016, sp. zn. 91 Co 369/2015.
[158] MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I*…, s. 30, marg. č. 40.
[159] LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ: *Civilní právo procesní*…, s. 47.

své řešení zdůvodnili a vypořádali se s opačnou argumentací. Do té doby berme v potaz, že „rozhodnout bez návrhu“ je něco jiného než „zahájit na návrh“ a že není možné, abychom automaticky mezi nesourodými situacemi kladli rovnítko.

Stroze ale v podobném rámci argumentují i odborná veřejnost a judikatura, kteří ZRIP při rozhodování o nákladech připouštějí. Janošek s odkazem na již citovaný článek[160] striktně rozlišuje situace, kdy je řízení ovládáno zásadou oficiality a projev zásady oficiality v řízení, které je ovládáno dispoziční zásadou. Pouhý projev zásady oficiality, za který považuje rozhodování o nákladech, pak podle něj nemůže anulovat dispoziční zásadu, kterou je jinak odvolací řízení ve sporném soudnictví ovládáno.[161] Ústavní soud zase argumentuje primátem dispoziční zásady a její výjimkou v podobě zásady oficiality. Aplikace zásady oficiality však musí být opodstatněna zejm. z důvodů ochrany práv účastníků nebo veřejného zájmu.[162]

Vhodné je rovněž poukázat na slovenskou právní úpravu, kde je rovněž argumentace obdobná. Na Slovensku je ZRIP pro účely sporného civilního procesu explicitně upravena v čl. 16 odst. 3 CSP a platí i v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku.[163] Avšak i zde soud podle § 262 odst. 1 CSP rozhoduje o náhradě nákladů bez návrhu. Toto ustanovení však není používáno pro zdůvodnění toho, že rozhodování o náhradě nákladů je postaveno na zásadě oficiality. V souladu s principem, že zásada oficiality je opakem dispoziční zásady,[164] vykládají uvedené ustanovení konzistentněji s koncepcí sporného procesu. Jeho funkci vymezují tak, že „*(…) ako má súd povinnosť rozhodnúť o veci samej, tak má aj povinnosť rozhodnúť o trovách konania*“[165]. Slováci tedy nedůvodně nenegují dispoziční zásadu ve prospěch zásady oficiality, jako se tomu děje u nás.

Zastavím-li se ještě u zásad civilního řízení soudního, dovolím si vyslovit předpoklad, že jednotlivé zásady se zpravidla neuplatňují izolovaně. Naopak se každá jednotlivá zásada obvykle pojí s určitou množinou dalších zásad, zatímco souběžné použití s jinou množinou zásad je vzácnější. Takto lze např. rozlišit jednu množinu zásad pro sporné a druhou množinu zásad pro nesporné řízení. Každá z množin je zpravidla aplikována autonomně a pouze výjimečně dochází k případu, v kterém se uplatní jejich širší či užší průnik.

Zásada oficiality je takto uplatňována s vyšetřovací zásadou. V řízeních, kde jsou tyto zásady určující, je rovněž akcentována zásada materiální pravdy.[166] Při rozhodování o náhradě

---

160 JANOŠEK: *Zásada zákazu…*
161 Emailová komunikace s JUDr. Vladimírem Janoškem ze dne 19. 3. 2023.
162 Nález Ústavního soudu ze dne 10.04.2024, sp. zn. I. ÚS 1238/23; nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2024, sp. zn. II. ÚS 1145/24.
163 Např. usnesení Krajského soudu v Trnavě ze dne 31. 5. 2015, sp. zn. 10 Co 674/2015; nebo rozsudek Krajského soudu v Trenčíně ze dne 31. 5. 2017, sp. zn. 17 Co 1038/2015.
164 ČOLLÁK, Jaroslav. In ČOLLÁK, Jaroslav a kol. *Procesné právo. Význam súdného procesu a civilné sporové konanie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2024, s. 153.
165 MESIARKINOVÁ, Soňa, BARICOVÁ, Jana. In ŠTEVČEK: *Civilný sporový poriadok…*, s. 1064, marg. č. 3.
166 BÍLÝ, Martin. Subjekty náhrady nákladů řízení. *Právní rozhledy*, 2010, č. 9, s. 308–315.

nákladů řízení se ale vyšetřovací zásada neuplatní. Soud nemá povinnost zjišťovat, jaké náklady v souvislosti s řízením účastníkům vznikly.[167] Má jen povinnost zjistit stanoviska účastníků řízení a poskytnout jim prostor pro uplatnění práva na náhradu nákladů.[168] Naproti tomu chce-li účastník řízení přiznat náhradu vyšší, než která plyne z obsahu spisu, má v tomto rozsahu povinnost tvrdit a prokázat náklady. Jestliže tuto povinnost nesplní, soud bude ohledně výše náhrady vycházet z obsahu spisu.[169] Nadto se účastníci mohou práva na náhradu vzdát.[170] Soud ani není vázán návrhy stran. Pokud tedy účastník žádá vyšší náhradu, než činí výše zákonná, soud o náhradě rozhodne ve výši dle zákona. Zajímavá je však situace, když účastník žádá o náhradu nižší. V takovém případě soud nerozhoduje o náhradě nákladů v zákonné výši, ale oprávněnému účastníku zpravidla přizná náhradu v navrhované výši.[171]

Z toho plyne, že při rozhodování o náhradě nákladů se z podstaty uplatní zásada projednací a jí modifikována zásada materiální pravdy. Zásady, která se obvykle uplatňují ve sporném řízení.[172] Ve sporném řízení, které je založeno na dispoziční zásadě, a nikoliv na zásadě oficiality. Z toho důvodu vidím konceptuální zmatení v názoru, dle kterého je rozhodování o náhradě nákladů založeno na zásadě oficiality. Jeho důsledkem totiž je, že jsou bez zřetele hodného důvodu vedle sebe aplikovány nesourodé zásady.

V této souvislosti zcela souhlasím s tím, že platnost ZRIP má být posuzována podle toho, do jaké míry platí dispoziční zásada se zásadou projednací.[173] Jak jsem se snažil ukázat, rozhodování o nákladech je postaveno právě na těchto zásadách. Jinými slovy řečeno, rozhodování o nákladech není postaveno na zásadě oficiality se zásadou vyšetřovací. Proto má smysl držet se toho, že ZRIP je při rozhodování o odvolání do nákladového výroku aplikovatelná.

Shrňme tuto podkapitolu následovně. Druhá premisa výše uvedeného argumentu, kterou je podmínka $R(x) \Rightarrow Q(x)$, platná není, nebo je alespoň podstatně zpochybněna. Tím se přerušuje vazba mezi predikáty $R(x)$ a $Q(x)$, tedy mezi rozhodováním o náhradě nákladů a zásadou oficiality. Bez této vazby nelze uplatnit tranzitivitu, která by spojila $R(x)$ s $O[P(x)]$ – rozhodování o náhradě nákladů s povinností nepřihlížet k ZRIP.

V závěru připomeňme, že tradovaný závěr je rovněž v souladu s historickými právními kodifikacemi sporného řízení. Výše jsem uvedl, že za doby účinností CŘS byl platný ZRIP i

---

[167] SVOBODA, Karel. *Řízení v prvním stupni. Civilní proces z pohledu účastníka.* Praha: C. H. Beck, 2019, s. 612.
[168] KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, Ingrid. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 712.
[169] SVOBODA: *Řízení v prvním stupni…*, s. 612. Stejně CHALUPA: *Právní povaha…*
[170] Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 22 Cdo 2821/2014.
[171] BÍLÝ, Martin. In SVOBODA: *Občanský soudní řád…*, s. 718, marg. č. 1.
[172] PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana. In ŠÍNOVÁ: *Civilní proces. Obecná část…*, s. 34 a 39, marg. č. 93 a 103.
[173] BAUMBACH: *Zivilprozessordnung…*, s. 1884, marg. č. 14.

v rozsahu nákladového výroku. I v té době se však o náhradě nákladů rozhodovalo bez návrhu (§ 52 CŘS). Stejné platilo i v době účinnosti OSŘ 50 (§ 137).

2.3.3. Existence pravomocného nákladového výroku není relevantní pro úvahy o (ne)aplikovatelnosti zákazu reformace *in peius*

V důsledku odvolání nenabyl nákladový výrok právní moci. Právo na náhradu nákladů řízení však vzniká až právní mocí nákladového výroku. Nemohlo tak dojít k rozhodnutí v neprospěch jediného odvolatele. Mám za to, že tento způsob popření ZRIP je naznačen v rozhodnutích Ústavního soudu.[174] Podobně se proti ZRIP dle všeho argumentuje i v Německu, kde se uvádí, že obsahem odvoláním napadeného nákladového výroku je budoucí právo, které není chráněno ve stejné míře jako meritorní výrok.[175]

Vezměme si na pomoc jiná právní odvětví. Již výše jsem konstatoval, že ZRIP je neproblematicky přijímána v oblasti trestního práva a správního trestání. Výrok o trestu je v obou řízeních konstitutivní.[176] Podobně jako v civilním procesu má podání odvolání v uvedených řízeních suspenzivní účinek.[177] Podá-li obžalovaný, resp. obviněný odvolání proti výroku o trestu, je soud, resp. správní orgán vázán ZRIP, a to i když je v daném případě napadený výrok konstitutivní.

Koherentní je proto tvrdit, že ani v civilním řízení nerozhoduje, že konstitutivní výrok o náhradě nákladů řízení nenabyl právní moci. ZRIP se na právní moc konstitutivního výroku obecně neohlíží a chrání formální pozici účastníka řízení, i když jeho nárok ještě nevznikl.

Ostatně jak jsem již výše uvedl, Nejvyšší soud připustil zákaz reformace *in peius* v případě vypořádání SJM.[178] Rozhodnutí o vypořádání SJM má částečně konstitutivní povahu.[179] Přijímáme-li závěry tohoto judikátu jako správné, nemůže nám vadit konstitutivní povaha rozhodnutí o náhradě nákladů.

Zároveň je z odůvodnění uvedeného judikátu patrné, že dovolatel argumentoval rovněž zásahem do jeho legitimního očekávání, když odvolací soud aplikoval RIP. Nejvyšší soud sice tento

---

[174] Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2004, sp. zn. III. ÚS 230/04; usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 9. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2408/20.
[175] KUHLMANN: *Das Verbot der reformatio in peius…*, s. 168.
[176] Pro oblast správního trestání např. KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 155, marg. č. 234.
[177] § 245 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád; § 97 odst. 2 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.
[178] Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2023, sp. zn. 22 Cdo 2258/2021.
[179] MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 604, marg. č. 136.

argument nijak nereflektoval, ale mám za to, že jde v souvislosti s touto podkapitolou o pádnou argumentaci. V zahraničí se běžně uznává, že ZRIP je derivátem legitimního očekávání.[180]

K zamyšlení lze rovněž poukázat na další případy konstitutivního rozhodování, které však judikatorně řešeny nebyly. Např. v případě, kdy soud rozhoduje o zvýšení nájemného podle § 2249 odst. 3 OZ, vzniká nájemci povinnost platit vyšší nájemné až právní mocí rozhodnutí.[181] Proč by v případě tohoto řízení ZRIP platit neměla s odkazem na to, že závazek vzniká až právní mocí rozhodnutí? Vždyť jde o sporné řízení s kontradiktorním postavením stran. Zdá se mi příliš formalistické tvrdit, že platnost ZRIP se odvíjí od povahy rozhodnutí. Ještě zřetelněji to lze ukázat na jiném případě.

V souvislosti s předchozí právní úpravou neexistuje jednotný názor na to, zdali rozhodnutí o odpůrčí žalobě podle § 589 an. OZ má povahu deklaratorní[182] nebo konstitutivní[183]. Má řešení této otázky skutečně relevanci pro řešení otázky ohledně platnosti ZRIP v řízeních, které končí konstitutivním rozhodnutím? Dnes převáží první názor, ZRIP je platná, zítra druhý názor, ZRIP platná není. Takovýto výklad je příliš rigidní. Proč když žaluji na (peněžitou) náhradu podle § 595 odst. 1 OZ, ZRIP v případě odvolání chráněn nejsem, ale když žaluji na nějaké jiné peněžité plnění, ZRIP chráněn jsem. Nedává to smysl, protože takto je (ne)platnost ZRIP dovozována na základě řešení otázek, které s ní nemají žádnou souvislost. Jak se v této práci snažím ukázat, ZRIP je doložena jinými instituty, principy a účely, ale povaha rozhodnutí je pro ni irelevantní.

2.3.4. Zásada legality jako argument proti použitelnosti zákazu reformace *in peius*

Se zmínkou o zásadě legality se v civilněprávní literatuře setkáváme opravdu málo. Tato zásada není ani v této literatuře definována. S odkazem na rozhodnutí Ústavního soudu ji budu chápat následovně: Zásada legality zajišťuje, že rozhodnutí je učiněno v souladu se zákonem.[184]

Proč by měla být tato zásada při rozhodování o nákladech uplatnitelná jinak než jako povinnost soudu rozhodnout na základě zákona, je pro mě nejasné. Dovolím si odkázat na tu část této podkapitoly, kde bylo konstatováno, že pokud účastník řízení zažádá o nižší výši náhrady, soud mu přizná tuto nižší výši. Není pravda, že soud „*musí náklady přiznat v zákonné výši*“[185]. Samozřejmě nákladový výrok musí být učiněn v souladu se zákonem. To ale musí být i meritorní výrok.

---

[180] GERKEN, Uwe. In WIECZOREK: *Zivilprozessordnung…*, s. 303, marg. č. 38; ŠTEVČEK, Marek. In ŠTEVČEK: *Civilný sporový poriadok…*, s. 71, marg. č. 7.
[181] JANOUŠKOVÁ, Michaela. In PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024, marg. č. 10.
[182] K názoru o deklaratorní povaze viz DVOŘÁK, Bohumil. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1908–1909, marg. č. 60–67, a judikaturu tam uvedenou.
[183] K tomuto názoru viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2023, sp. zn. 29 Cdo 1772/2023, a literaturu tam uvedenou.
[184] Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2004, sp. zn. I. ÚS 380/04.
[185] BÍLÝ, Martin. In SVOBODA: *Občanský soudní řád…*, s. 718, marg. č. 1.

Připomenu, že pouze účastníci mají právo podat odvolání. Soud ani nikdo jiný do nákladového výroku nemůže *ex officio* zasáhnout. Pokud se žádný účastník neodvolá, nákladový výrok nabude právní moci „*(…) bez ohledu na jakýkoliv veřejný zájem na podobě nahrazování nákladů řízení*“.[186] Argument zásadou legality by snad mohl platit, pokud by stát prostřednictvím svých orgánů mohl nezávisle na účastnících nesprávný výrok o náhradě nákladů změnit, aby zajistil, že rozhodnutí je učiněno v souladu se zákonem ve vymezeném smyslu. Jenže taková pravomoc neexistuje.

V případě argumentace zásadou legality jde o podobný přístup, s kterým jsme se setkali již výše u analýzy argumentace zásadou oficiality: Na rozhodování o nákladech je bezúčelně aplikováno paradigma, které se pro něj vůbec nehodí. V tomto směru mám za to, že argumentovat zásadou legality je smysluplné pouze v řízeních ovládaných zásadou oficiality. Pravděpodobně jsou to pouze tato řízení, kde se lze se zásadou legality ve vymezeném smyslu setkat. Aplikovatelnost zásady oficiality je tak nutnou podmínkou pro aplikovatelnost zásady legality. Výše jsem však uvedl, že zásada oficiality se při rozhodování o nákladech řízení projevuje pouze v tom smyslu, že zpravidla konečné rozhodnutí musí obsahovat nákladový výrok. V žádném případě nemůžeme mluvit o tom, že rozhodování o náhradě nákladů řízení je ovládáno zásadou oficiality. Nelze proto ani uvažovat o tom, že by rozhodování o náhradě nákladů bylo postaveno na zásadě legality.

I v případě zásady legality lze předpokládat, že jednotlivé zásady se pravidelně uplatňují v jednom souboru spíše než v jiném. Zásada legality je tak uplatňována společně se zásadou oficiality a s vyšetřovací zásadou v řízeních, kde je rovněž akcentována zásada materiální pravdy.

Naproti tomu při rozhodování o náhradě nákladů se uplatní zásada projednací s jí modifikovanou zásadou materiální pravdy. Jde o zásady typické pro sporné řízení, kde nemůže být uvažováno o aplikaci zásady legality v tom smyslu, jak je jinak uvažováno v kontextu náhrady nákladů řízení. Stejné hledisko ale musí být zvoleno i v případě rozhodování o nákladech. Jinak by vznikaly nedůvodné rozdíly. Nelze tedy vnímat zásadu legality jako vedoucí zásadu v případě rozhodování o nákladech řízení.

2.3.5. Rozhodování o náhradě nákladů řízení není případ, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání mezi účastníky

Přejděme k poslednímu způsobu argumentace, který lze vysledovat u odpůrců aplikovatelnosti zásady ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku.[187] Vychází

---

[186] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 1. 2016, sp. zn. 91 Co 369/2015.

[187] Srov. např. PIRK, Tomáš. In SVOBODA: *Náklady řízení*…, s. 188; nebo SVOBODA, Karel. *Opravné prostředky. Civilní proces z pohledu účastníka.* Praha: C. H. Beck, 2020, s. 199–200, marg. č. 144. Pirk přitom odkazuje na neidentifikovatelné stanovisko procesní skupiny Městského soudu v Praze z června 2016. Svoboda odkazuje na

z ustanovení § 212 písm. c) OSŘ. Mám za to, že tato argumentace vychází ze správné úvahy. Ptáme-li se totiž na přípustnost ZRIP, musíme se zabývat výkladem § 212 OSŘ. Otázka přípustnosti ZRIP totiž z jednoho úhlu pohledu není nic jiného než otázka po přípustnosti překročení kvantitativní stránky odvolání ze strany soudu. Ve sporném odvolacím řízení nám odpověď může dát pouze dotčený paragraf, konkrétně v našem případě ustanovení § 212 písm. c) OSŘ.

Je tedy nutné posoudit věcnou působnost dotčeného ustanovení a rozhodnout, zda je jeho hypotéza naplněna při rozhodování o náhradě nákladů řízení. Jak jsem již uvedl v jedné z předešlých podkapitol, v roce 1973 byl omezen rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu. Tím se v zákoně objevily i výjimky z tohoto omezení v podstatě v podobě, jak je známe dnes.

Důvodová zpráva vymezovala výjimku, kterou dnes najdeme pod písm. c), jako důvody dané „*základem předmětu řízení*“.[188] V návaznosti na to Nejvyšší soud ČSSR na konci roku 1974 vydal výkladovou zprávu k této novele.[189] Zde byl účel kategorie „způsobu vypořádání vyplývajícího z právního předpisu“ spojen s tím, aby soudu bylo umožněno přizpůsobit rozhodnutí hmotněprávní úpravě. Ostatně omezení ustanovení § 212 písm. c) OSŘ na hmotněprávní vztah bylo zachováno do současnosti.[190]

Nárok na náhradu nákladů řízení plyne z procesního předpisu. Výše jsem rovněž uzavřel, že jde svou povahou o procesněprávní nárok. Uzavírám tak, že ustanovení § 212 písm. c) OSŘ se v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku nepoužije.[191]

Pokud by někdo s touto argumentací nesouhlasil, dovolím si ještě eventuálně poukázat na závěry již citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu[192]. Soud zde uzavřel, že ustanovení § 212 písm. c) OSŘ je třeba vykládat v souvislosti s ustanovením § 153 odst. 2 OSŘ. To dispoziční zásadu prolamuje tím způsobem, že účastníku řízení lze přisoudit jen a pouze buď více, nebo něco jiného. Zhoršit postavení jediného odvolatele tak na základě dotčeného ustanovení nejde, jelikož by soud přisuzoval méně.

---

usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 11. 2000, sp. zn. 3 Cmo 243/99. V tomto rozhodnutí však bylo argumentováno ustanovení § 212 písm. a) OSŘ ve znění do 31. 12. 2013.

[188] Důvodová zpráva k zákonu č. 49/1973 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.

[189] Zpráva schválená usnesením pléna Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 12. 1974, sp. zn. Plsf 2/74.

[190] Srov. např. ŠEBEK, Roman. In SVOBODA: *Občanský soudní řád…*, s. 918 marg. č. 17; nebo SVOBODA: *Opravné prostředky…*, s. 204. Vhodné zmínit, že Svoboda jen o pár stránek dál argumentuje dotčeným ustanovením v neprospěch zákazu reformace *in peius* při rozhodování o odvolání do nákladového výroku. Přitom v prvním díle řady Civilního procesu z pohledu účastníka podle mého soudu zastává stanovisko procesní povahy náhrady nákladů řízení.

[191] Obdobně pro § 153 odst. 2 OSŘ: CHALUPA: *Právní povaha…*

[192] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2023, sp. zn. 22 Cdo 2258/2021.

2.3.6. Důvody ve prospěch platnosti zásady zákazu reformace *in peius* při rozhodování o odvolání do nákladového výroku

Výše jsem reagoval na argumenty, které po roce 1989 formulovali odpůrci aplikovatelnosti ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku. Implicitně jsem tím prokazoval závěr o její aplikovatelnosti. V této podkapitole bych si dovolil na tyto svoje úvahy navázat, dát jim zřetelnější tvar a poskytnout zdůvodnění platnosti ZRIP v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku.

Co se toho týče, nemusí jít ani o nějaké sáhodlouhé zdůvodnění. Ze shora rozvedených závěru lze totiž formulovat tento tranzitivně[193] platný argument:

1. V řízeních ovládaných dispoziční zásadou je ZRIP platný.
   $\forall(x)\{Q(x) \Rightarrow O[P(x)]\}$
2. Rozhodování o náhradě nákladů je řízení ovládané dispoziční zásadou.
   $\forall(x)\{R(x) \Rightarrow Q(x)\}$

Z: Při rozhodování o náhradě nákladů řízení je ZRIP platný.
$\forall(x)\{R(x) \Rightarrow O[P(x)]\}$

Z předešlých podkapitol lze v současnosti platnost první premisy neproblematicky přijmout. Platnost druhé premisy dovozuji z následujícího: Výše jsem se snažil ukázat, že rozhodování o nákladech řízení není výjimečný případ, kde by byl dán zvláštní veřejný zájem na ochranu práva. Pouze v těchto případech však zásada oficiality nachází své uplatnění jako vůdčí princip. Rozhodování o nákladech proto není postaveno na zásadě oficiality. Zároveň zásady civilního procesu jsou formulované jako „*dvojice opačného významu*“[194]. A proto vyloučení zásady oficiality jako vůdčí zásady při rozhodování o nákladech implikuje, že na její místo je nutno dosadit dispoziční zásadu. Stejné lze ostatně dovodit již ze zmiňovaného vztahu mezi dispoziční zásadou a zásadou oficiality, který je chápán jako vztah pravidla a výjimky.

Uvedené zjištění považuji za zásadní. Je totiž alternativou k názoru o neaplikovatelnosti ZRIP založeném na zásadě oficiality, což byl v průběhu několika posledních let názor nejaktuálnější, a i v dnešní době je někým považován za validní. Mám však za to, že právě z tohoto názorového proudu by mohl být formulován nesouhlas s celým mým argumentem a převážně s druhou premisou. Dovolím si proto krátce uvést některé další eventuální důvody, proč je správný

[193] Srov. pozn. pod čarou č. 148.
[194] Winterová, Alena. In WINTEROVÁ: *Civilní právo procesní…*, s. 63.

závěr o platnosti ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku. Odhlédnu přitom od konfliktu mezi dispoziční zásadou a zásadou oficiality a nebudu ani s jednou v argumentaci počítat.

Za prvé vidím problém v absenci ustanovení, které by RIP nákladového výroku ve sporném řízení umožňovalo. Podmínky, kdy soud může překročit návrhy účastníků jsou v OSŘ výslovně stanoveny (§ 153 odst. 2 a § 212 OSŘ). Úprava sporného řízení nemá odpovídající ustanovení, které nalezneme v úpravě nesporného řízení (§ 26 a 28 odst. 2 ZŘS).[195] V OSŘ tedy ani neexistuje ustanovení, které by RIP v případě nákladů umožňovalo (čl. 2 odst. 2 Listiny). Naproti tomu ZRIP je důsledkem ustanovení § 212 věta první OSŘ.

Za druhé se na věc podívejme z abstraktnější perspektivy: RIP je nespravedlivá.[196] Nárok na náhradu nákladů řízení považuji za pokračování původního meritorního sporu, jehož předmětem byla ochrana soukromého práva. Nákladový výrok tak nelze pojímat autonomně, jelikož je v jistém smyslu spjat s meritorním výrokem. Pokud by nedošlo k domnělému nebo skutečnému porušení soukromého práva a podání žaloby, nárok na náhradu nákladů by ani nebyl tematizován.

Společným jmenovatel obou výroků je ve sporném řízení soukromý zájem. Svou povahou soukromoprávní náhrada nákladů řízení má více či méně sanovat náklady, které se projevily v soukromé sféře účastníka z důvodu soudního řízení.[197] Účastníku je rovněž dáno právo dispozice s náhradou nákladů. Na účastníku řízení je, aby v kontradiktorním řízení své právo na náhradu prosadil, nebo aby se proti povinnosti nahradit náklady bránil.

Do rozhodování o náhradě nákladů proto ze soukromého práva proniká silný projev autonomie vůle. Rovněž zde vidíme uplatnění projednací zásady a zásady rovnosti účastníků. S tím se nabízí několik otázek: Proč by měl odvolací soud zasahovat do vůle účastníka řízení, který odvolání nepodal a byl tak dle všeho srozuměn se svou povinností nahradit náklady řízení? Proč by měl tomuto účastníku stranit na úkor toho, který odvolání podal? Proč by měl stranit jednomu soukromému zájmu na úkor druhého soukromého zájmu? Proč by měl rozhodnout ve prospěch nečinného účastníka na úkor toho, kdo pamatoval na zásadu *vigilantibus iura*, když zájmy nečinných subjektů chráněny nejsou?[198]

---

[195] Soudy tak správně ZRIP v nesporném řízení nepřipouští s odkazem na § 28 odst. 2 ZŘS (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2024, sp. zn. 24 Cdo 697/2024). Na jaké ustanovení by však soud měl odkázat v řízeních, v kterých se postupuje podle OSŘ?

[196] Stejně usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 1. 2016, sp. zn. 91 Co 369/2015. Městský soud k tomuto závěru však dochází z mírně odlišných důvodů.

[197] Viz první kapitola.

[198] ŠTAJGR: Reformatio in peius…, s. 221.

Soudy ve sporném řízení poskytují ochranu pouze tomu, kdo o to požádá.[199] Stát ochranu „*(…) stranám nevnucuje, ale nabízí; je na nich, aby se rozhodly, zda ji využijí, či nikoliv*“.[200] Je to také účastník řízení, na kterém ve sporném soudnictví leží odpovědnost za prosazení svých zájmů.[201] To jsem ostatně výše ukázal. V civilním řízení sporném slouží odvolání zásadně zájmu účastníka řízení, a proto by mělo vést pouze k nápravě těch vad, které tohoto účastníka poškozují.[202] Změnit rozhodnutí o náhradě nákladů v neprospěch jediného odvolatele je paternalistický akt, který bez zvláštního veřejného zájmu zasahuje do soukromoprávní sféry odvolatele. Tím rovněž dochází k nerespektování rovnosti účastníků a popření jejich vůle.

Pokud jsem RIP označil jako paternalistický akt, rozhodně jsem to nemyslel jako pouhý slovní obrat. Naopak jde dle mého soudu o pravé označení věci.[203] Paternalismus se definuje jako: praxe omezování svobod a odpovědnosti podřízených osob, která je považována nebo prohlašována za jejich nejlepší zájem.[204] Výklad, že RIP je v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku přípustná, opravdu omezuje svobodu, jelikož se tím popírá dispoziční zásada (autonomie vůle). Rovněž omezuje odpovědnost účastníků řízení, jelikož aprobuje jejich nečinnost (*vigilantibus iura*). To vše jsem výše ukázal. Aplikace RIP je rovněž dle všeho dovozována s ohledem na zájmy účastníků řízení, jelikož v rozhodnutí o náhradě nelze najít žádný zvláštní veřejný zájem. To platí i přesto, že výše jsem dovodil, že při rozhodování o náhradě se neuplatní zvláštní potřeba ochrany práv účastníků řízení.[205] Mám za to, že pokud souhlasíme s uplatnitelností RIP, nutně musíme stavět na zájmu účastníka. Každá právní regulace totiž musí sledovat nějaký účel, jinak by šlo o nepřípustnou zvůli zákonodárce.[206]

V souvislosti s konstatováním paternalismu si za třetí na pomoc vezmu nástroje ekonomické analýzy práva. Po nezbytných úpravách lze použít následující nerovnici:[207]

---

199 Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2024, sp. zn. I. ÚS 1238/23.

200 LAVICKÝ, WINTEROVÁ, DOBROVOLNÁ, DVOŘÁK, PULKRÁBEK: Obrana návrhu…, s. 153–159.

201 Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2024, sp. zn. I. ÚS 1238/23.

202 MISZTAL-KONECKA: Zakaz ‘reformationis…, s. 104.

203 V souvislosti s některými instituty upozorňoval na paternalistické pojetí OSŘ kolem roku 2010 v řadě svých článků obecně Jirsa. Viz JIRSA, Jaromír. Perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 12, s. 427–434; JIRSA, Jaromír. Souhrnná novela občanského soudního řádu – příležitost ke změně. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 6, s. 198–208; JIRSA, Jaromír. Civilní proces po účinnosti novely občanského soudního řádu a několik dalších úvah nad jeho perspektivami. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 5, s. 153–163.

204 OXFORD ENGLISH DICTIONARY. 2025. *Paternalism.* In. Oxford English Dictionary Online [online]. Oxford University Press, [cit. 9. 3. 2025].

205 Přesněji řečeno jsem dovodil, že při rozhodování o náhradě nákladů se neuplatní zásada oficiality, protože není dán žádný zvláštní zájem na ochraně práv účastníků řízení.

206 MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 158, marg. č. 165.

207 SCHÄFER, Hans-Bernd, OTT, Claus. *The Economic Analysis of Civil Law.* 2. vydání. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022, s. 127. Zde je toto kritérium zmiňováno v kontextu zavedení paternalistického opatření, a ne v souvislosti s výkladem práva. Jelikož ale vyjadřuje prostou *cost-benefit* analýzu, mám za to, že po přiměřené úpravě významu jednotlivých proměnných, ji lze použít i pro moje účely, jak bude dále ukázáno. Zároveň je nerovnice uváděna ve tvaru $v * S < (1 - v) * N + K$, protože je sama odvozena z jiné, ale ekvivalentní nerovnice. Jelikož však K interpretuji

$$v * S + K < (1 - v) * N$$

kde v je podíl účastníků odvolacího řízení, kteří podali odvolání, k ostatním;

$(1 - v)$ je podíl účastníků odvolacího řízení, kteří nepodali odvolání;

S je průměrná škoda způsobená paternalistickou regulací jednomu členovi skupiny účastníků, kteří podali odvolání;

N je průměrný přínos regulace pro jednoho člena skupiny účastníků, kteří nepodali odvolání;

K jsou veškeré dodatečné náklady plynoucí z regulace.

Principem této nerovnice je, že stručně řečeno srovnává nevýhody jedné skupiny s výhodami skupiny druhé. Pokud nerovnice platí, je v původním modelu možné paternalistické opatření zavést.[208] V našem případě, po změně významu proměnných, pokud nerovnice platí, je správná aplikace RIP v případě odvolání do nákladového výroku. Naopak pokud nerovnice neplatí, není odůvodněn paternalismus ze strany odvolacího soudu. V takovém případě je v rámci předpokladu racionálního zákonodárce třeba volit výklad, který při rozhodování o odvolání do nákladového výroku připouští ZRIP.[209]

Nerovnice je samozřejmě citlivá na vstupní hodnoty. I přesto si myslím, že jejím prostřednictvím lze v našem případě dojít ke konkrétnímu závěru. Stručně: Výše byly v a $(1 - v)$ definovány s ohledem na to, že zákonodárce mezi účastníky řízení blíže nerozlišuje, jako to činí např. občanské právo, které zná silnější stranu (typicky podnikatel) a slabší stranu (např. spotřebitel nebo nesvéprávný nezletilý).[210] Při rozhodování o náhradě proto proti sobě budou stát vždy druhově stejní účastníci. Žádná další možnost není myslitelná.

A proto bude vždy platit $v = 0{,}5$ čili $(1 - v) = 0{,}5$.[211] K by vždy mělo být kladné, jelikož při odvolání je třeba zvažovat riziko, že bude aplikována RIP, ačkoliv se druhý účastník neodvolal. To je velká rána pro důvěru účastníků řízení ve stát. Zároveň není napadáno rozhodnutí, ačkoliv s ním účastník není spokojený.[212] To jsou nepochybně vážné náklady. Nakonec při platnosti RIP by i škoda konkrétního účastníka, který se odvolal nebo chtěl odvolat, měla být vždy vyšší než prospěch

níže uvedeným způsobem, uvádím ho na levé straně nerovnice, protože dodatečné náklady by měly být překážkou k zavedení paternalistického opatření, ne faktorem, který ho podporuje.

[208] Tamtéž, s. 126–127.

[209] K významu ekonomických argumentů při výkladu práva v českém prostředí viz např. ŠILHÁN, Josef. In SOBEK, Tomáš a kol. *Právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2024, s. 179–181.

[210] LAVICKÝ, DOBROVOLNÁ, DVOŘÁK, PULKRÁBEK: Abrakadabra…, s. 20.

[211] Pro zjednodušení neuvažuju pluralitu účastníků.

[212] ZAPLETAL: *Reformace in peius*…s, 48.

účastníka, který byl dle všeho s rozhodnutím spokojen a odvolání nepodal, ačkoliv o podání odvolání byl poučen. Vždy by tedy mělo platit i $S > N$.

Jestli jsou tyto úvahy správné, pak pro reálně uvažované hodnoty proměnných nemůže být nerovnice nikdy splněna. S ohledem na uvedené lze proto uzavřít, že je třeba připustit ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku.

Za čtvrté bych rád poukázal na rozpor mezi rozlišováním meritorního a nákladového výroku. Kapsa správně upozorňuje, že z hlediska (ne)platnosti ZRIP není toto rozlišování opodstatněné, protože oba výroky mohou mít právně významné dopady. Konkrétně platí, že nákladový výrok v určité výši zasahuje do právní sféry účastníka řízení stejným způsobem jako meritorní výrok ve stejné výši.[213] Pokud připouštíme ZRIP v případě, že se jedná o meritorní výrok, jeho vyloučení u nákladového výroku postrádá opodstatnění.

Za paté lze připomenout, že ZRIP se vztahuje na přezkoumání výroku o náhradě nákladů řízení i v případě trestního řízení[214] a řízení o přestupku[215]. Mám za to, že z důvodu koherence právního řádu by neměl platit opačný závěr pro nákladový výrok v civilním řízení soudním. Tento argument zde však uvádím pouze k zamyšlení. Jsem si totiž vědom, že koncepce ZRIP v trestním a správním právu není ekvivalentní k civilní koncepci. Celá věc by si proto zasloužila hlubší analýzu, aby z ní mohl být legitimně odvozen nějaký závěr.[216]

Nakonec chci k zamyšlení rovněž za šesté připomenout koncepci možné právní úpravy, jak je vyjádřena Věcným záměrem. Na ní jsou pro naše účely zajímavé hned dvě věci. Podle bodu 166. již nebude rozhodováno o náhradě nákladů „bez návrhu". Právo na náhradu naopak bude nutné uplatnit prostřednictvím tzv. soupisu nákladů. Návrh tak lépe vyhovuje jednak dispoziční zásadě a jednak shora rozvedeným mantinelům a zásadám. Věcný záměr rovněž počítá s institutem rekursu jako s opravným prostředkem proti samotnému nákladovému výroku. Přitom podle bodu 442. se na řízení o rekursu přiměřeně použije úprava pro odvolání. V bodě 382. je stanovena zásadní úplná vázanost odvolacího soudu podaným odvoláním.

Z právě popsaného lze dle mého dovodit, že Věcný záměr souhlasí s mým pojetím rozhodování o náhradě, které je postaveno na dispoziční zásadě, a s vázaností soudu kvantitativní

---

[213] KAPSA: *Das Verbot der reformatio in peius…*, s. 167.

[214] ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému.* Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 264. Šámal explicitně nezmiňuje výrok o náhradě nákladů řízení. ZRIP však vztahuje na všechny výroky, které se přímo týkají obviněného. V raritní judikatuře se k ZRIP ve vztahu k náhradě nákladů řízení poškozeného vyjadřuje i Ústavní soud. Ve svém nálezu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. III. ÚS 3570/15 uzavřel, že může být nepřímým porušením ZRIP, pakliže je uložena povinnost k náhradě nákladů obžalovanému, který byl v rámci řízení o opravném prostředku zproštěn viny.

[215] KOLMAN, Petr, GRYGAR, Tomáš. *Vybrané otázky zákazu reformatio in peius ve správním právu trestním – Část I.* [online]. pravniprostor.cz, 4. 3. 2021 [cit. 9. 3. 2025].

[216] K této otázce se již vyjadřoval Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 10. 4. 2024, sp. zn. I. ÚS 1238/23. Uvedl, že není „*(…) důvod pojímat zásadu zákazu reformace in peius rozdílně v občanském soudním řízení a trestním řízení, půjde-li o srovnatelné procesní situace*". Nevím, co Ústavní soud myslel „srovnatelnou procesní situací". Mám jen obavy, jestli je takto pojatý paušální závěr správný. Proto by dle mého soudu byla vhodnější hlubší analýza.

stránkou odvolání do samotného nákladového výroku. Společně s tím se tak vrací k historickým kodifikacím, podle nichž byl platný ZRIP i v případě přezkoumávání nákladového výroku. Samozřejmě však tuto skutečnost neberu jako legitimní argument ve prospěch mého pojetí. Na tomto místě to uvádím pouze pro kontext celé věci.

Závěr

V úvodu této práce jsem vymezil její cíl, kterým bylo zhodnotit správnost závěru o (ne)aplikovatelnosti ZRIP při rozhodování o odvolání do nákladového výroku. Na tomto základě jsem se snažil zodpovědět na otázku, zdali je ZRIP aplikovatelná při rozhodování o odvolání do nákladového výroku v civilním řízení sporném.

V první kapitole jsem se snažil vyjasnit, jaké společenské zájmy se v nákladovém výroku střetávají, a to skrze poznání funkce a právní povahy náhrady nákladů. Došel jsem k tomu, že sama náhrada nákladů řízení plní primárně funkci kompenzační a že se jedná o soukromoprávní nárok, resp. subjektivní právo. Vyjadřuje tedy výhradně soukromý zájem.

Druhá kapitola se již explicitně zabývala samotným tématem práce. Tuto kapitolu jsem rozdělil na tři podkapitoly. První dvě mi poskytly potřebný kontext, abych následně ve třetí podkapitole mohl využít jejich zjištění k odpovědi na v úvodu formulovanou otázku.

Hlavním úkolem první podkapitoly bylo nejprve rámcové vymezení ZRIP. Došel jsem k tomu, že ZRIP je třeba chápat jako imperativ adresovaný soudu, který znemožňuje rozhodnutí v neprospěch toho, kdo jako jediný podal opravný prostředek. Dále jsem uvedl některé účely, která jsou se ZRIP spojovány a některé způsoby jejího dovození v případě, kdy ZRIP není výslovně součástí procesní úpravy. Uzavřel jsem, že za nejzásadnější považuji koncept ZRIP jako důsledku dispoziční zásady, jež je vůdčí zásadou civilního řízení sporného. V druhé části podkapitoly jsem stručně shrnul uplatnitelnost ZRIP v rámci historických právních úprav. Upozornil jsem, že v řadě historických úprav civilního řízení tato zásada existovala. V případě CŘS a OSŘ 50 jsem uvedl, že ZRIP byla aplikovatelná i v případě odvolání do nákladů.

Následující druhá podkapitola představila polistopadový judikatorní vývoj k otázce (ne)aplikovatelnosti ZRIP v případě odvolání do nákladového výroku. Z této podkapitoly bylo zřejmé, že soudní praxe k dané otázce byla turbulentní. I přesto hlavně převažoval přístup, podle něhož ZRIP v případě odvolání do nákladového výroku aplikovatelná není. V rámci této podkapitoly jsem neprezentoval pouze závěry, ale snažil se upozornit i na argumentaci, která k těmto závěrům soudy vedla.

Uvedená zjištění jsem následně použil v následující třetí a poslední podkapitole. V té jsem nejprve v úvodu shrnul argumenty, které vedly k popření ZRIP v případě odvolání do nákladů, abych na ně mohl reagovat v rámci jednotlivých nižších úrovní podkapitoly.

Nejprve jsem se vypořádal s tvrzením, že ZRIP nevyplývá z OSŘ. K tomu jsem uvedl, že ZRIP z OSŘ vyplývá, protože

a) je důsledkem dispoziční zásady;

b) je důsledkem vázanosti soudu rozsahem odvolání ve smyslu ustanovení § 212 věta první OSŘ;

c) je projevem částečné právní moci.

V případě c) však bylo upozorněno, že takovéto pojetí má užší účinky, protože minimálně v případě odvolání do nákladového výroku nedokáže RIP zabránit.

V následující nižší úrovni podkapitoly jsem se nejprve zabýval argumentem, že o náhradě se rozhoduje bez návrhu (§ 151 odst. 1 OSŘ), a proto nelze uvažovat o přípustnosti ZRIP, a následně argumentem spočívajícím v tvrzení o postavení rozhodování o náhradě nákladů na zásadě oficiality, což brání přípustnosti ZRIP. Vysvětlil jsem, že obě tyto námitky je třeba pojímat jako na sobě nezávislé důvody, ačkoliv by se mohlo zdát, že jsou obsahově stejné. K první jsem nejprve uvedl, že tato argumentace mohla být relevantní leda do té doby, než bylo ustanovení § 212 odst. 1 písm. a) ve znění účinném do 31. 12. 2013 přesunuto do § 28 odst. 2 ZŘS. V této souvislosti jsem rovněž připomněl, že možný rozpor mezi ustanoveními § 151 odst. 1 a § 212 věta první OSŘ nemusí být automaticky rozhodnut ve prospěch prvně uvedeného ustanovení.

K druhé námitce byly nejprve uvedeny důvody, které legitimují uplatnitelnost zásady oficiality jako výjimky z dispoziční zásady. Konkrétně bylo připomenuto, že zásada oficiality je legitimizována pouze v případě přítomnosti veřejného zájmu, typického např. v případě nesporných řízení, v kterých se projevuje zvláštní ochrana některých specifických právních vztahů a právních vztahů, nad jejichž realizací chce mít stát z oprávněných důvodů kontrolu. Žádný veřejný zájem v případě rozhodování o náhradě nákladů v civilním řízení sporném však nebyl shledán. Bylo proto plédováno pro takový výklad ustanovení § 151 odst. 1 věta před středníkem OSŘ, podle něhož slovní spojení „bez návrhu“ neznamená nic jiného, než že obligatorní součástí konečného rozhodnutí ve věci má být nákladový výrok. Má jít pouze o izolovaný projev zásady oficiality v řízení jinak zcela stojícím na dispoziční zásadě. Dále bylo poukázáno na to, že rozhodování o náhradě je postaveno rovněž na zásadě projednací a jí modifikované zásadě materiální pravdy. Tj. na zásadách, které se obvykle pojí s dispoziční zásadou, a nikoliv se zásadou oficiality. Nakonec, v závěru této části výkladu, jsem připomněl, že uvedená interpretace je v souladu s tím, jak byly vykládány úpravy CŘS a OSŘ 50.

V následující úrovní podkapitoly jsem se snažil vyvrátit námitku, že změna v neprospěch odvolatele nemohla být porušením ZRIP: V důsledku odvolání nákladový výrok nenabyl právní moci, takže ani nevzniklo právo na náhradu nákladů, a proto odvolací soud neměl zhoršit postavení odvolatele. K tomu jsem uvedl, že nerozhoduje, že konstitutivní výrok o náhradě nenabyl právní moci. S odkazem na jiná právní odvětví jsem argumentoval koherencí právního řádu a dále hlediskem legitimního očekávání odvolatele. Rovněž jsem poukázáním na další případy

konstitutivního rozhodování uvedl, že pro řešení ZRIP nemůže otázka právní moc hrát roli, jelikož její uplatnitelnost je zdůvodněna jinými důvody.

V další úrovní podkapitoly byla rozebrána nejasná argumentace spočívající v tvrzení, že rozhodování o náhradě je postaveno na zásadě legality. Uznal jsem, že nákladový výrok musí být učiněn v souladu se zákonem. Pokud však má mít zásada legality nějaké uplatnění při rozhodování o nákladech, nelze ji chápat jinak, než jak je uvedeno. Stát prostřednictvím svých orgánů nemá pravomoc do nákladového výroku zasahovat *ex officio*, aby zajistil, že nákladový výrok je opravdu správný. Rovněž jsem poukázal na to, že s ohledem na zásady, které se při rozhodování o náhradě nákladů uplatňují, nelze zásadu legality uplatnit, neboť je s nimi neslučitelná.

V předposlední úrovni podkapitoly jsem vyvrátil tvrzení, že soud může v případě odvolání do nákladového výroku rozhodnout v neprospěch odvolatele, neboť mu to umožňuje ustanovení § 212 písm. c) OSŘ. Zde jsem postavil najisto, že kategorie „způsobu vypořádání vyplývajícího z právního předpisu“, která je součástí citovaného ustanovení, se vztahuje pouze na hmotněprávní vztahy. V případě náhrady nákladů však jde o procesněprávní nárok.

Na základě vyvrácení argumentů proti platnosti ZRIP v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku jsem v úplně poslední části práce, v rámci poslední šesté úrovně podkapitoly, nejprve předložil svůj argument, proč naopak ZRIP v daných případech platná je. Tento argument stojí 1) na předchozím závěru o tom, že v řízeních ovládaných dispoziční zásadou je ZRIP platná a 2) na tom, že rozhodování o náhradě nákladů je řízení ovládané dispoziční zásadou. Druhou premisu argumentu jsem formuloval rovněž na předchozích závěrech. Podle nich není v rozhodování o náhradě nákladů dán zvláštní veřejný zájem, který by ospravedlnil aplikaci zásady oficiality. Jelikož zásady civilního procesu jsou formulované jako dvojice opačného významu, došel jsem na základě neplatnosti zásady oficiality při rozhodování o nákladech k platnosti dispoziční zásady. Z těchto pravdivých premis vyplývá závěr, že při rozhodování o náhradě nákladů je ZRIP platný.

Následně jsem formuloval dalších šest více či méně relevantních důvodů na podporu tohoto závěru:

a) V OSŘ není ustanovení, které by RIP umožňovalo.
b) RIP je paternalistický akt, který popírá základní zásady, na kterých je vystaven náš právní řád.
c) RIP přináší více škody než užitku.
d) Připuštění ZRIP v případě, že se jedná o meritorní výrok, a jeho současné vyloučení u nákladového výroku, postrádá opodstatnění.

e) V trestním řízení a v řízení o přestupku je ZRIP aplikována i v případě přezkumu výroku o náhradě nákladů, a proto není koherentní nepřipouštět ZRIP v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku v civilním řízení.

f) Podle Věcného záměru se ZRIP v případě rozhodování o odvolání do nákladového výroku aplikuje.

S ohledem na uvedené mám proto za to, že odpověď na otázku formulovanou v úvodu této práce zní, že ZRIP je v civilním řízení sporném aplikovatelná při rozhodování o odvolání do nákladového výroku.

Úplně nakonec bych si dovolil konstatovat, že nejsem absolutně přesvědčen o správnosti tohoto závěru. Stále nerozumím tomu, proč převažující mínění v Německu má na danou otázku opačný názor. Přitom dle mého názoru mají pouze jeden legitimní důvod, proč ZRIP v daných věcech nepřipustit (fiskální důvody). Jinak proti ZRIP argumentují stejně jako naše dogmatika. A když tak velká právnická obec s mnohaletou tradicí zastává názor o nepřípustnosti ZRIP v případě rozhodování o nákladech, vzbuzuje to relevantní pochyby.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BAUMBACH, Adolf a kol. *Zivilprozessordnung mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. 77. přepracované vydání. München: C. H. Beck, 2019, 3381 s.

BÍLÝ, Martin. Subjekty náhrady nákladů řízení. *Právní rozhledy*, 2010, č. 9, s. 308–315.

BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika. *Jurisprudence*. 2016, č. 6, s. 3–10.

BROŻEK, Bartosz. *The Legal Mind: A New Introduction to Legal Epistemology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, 180 s.

COUFALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2018, 224 s.

COUFALÍK, Petr. *Zásada reformatio in peius při rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného řízení* [online]. Ius Focus. 5/2024. [cit. 9. 3. 2025]. Dostupné na <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njuwemjrgm2dsnrul5uwm&refSource=toc>.

ČERNÝ, Miroslav. Ještě k otázce reformace in peius v civilním procesu. *Socialistická zákonnost*, 1965, roč. 13, č. 4, s. 42–44.

ČEŠKA, Zdeněk a kol. *Občanské právo procesní*. Praha: Panorama, 1989, 447 s.

ČOLLÁK, Jaroslav a kol. *Procesné právo. Význam súdného procesu a civilné sporové konanie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2024, 566 s.

DAVID, Ludvík a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009, 1986 s.

DOBROVOLNÁ, Eva, KOLÁŘ, Daniel. Zákaz reformace in peius v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2023, roč. 31, č. 22, s. 775–779.

DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský soudní řád I, II*. Praha: C. H. Beck, 2009, 3343 s.

FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, 102 s.

FRINTOVÁ, Dita. Obecné otázky opravných prostředků civilního řízení ve Spolkové republice Německo. *Právník*, 2010, roč. 149, č. 4, s. 37–51.

HANDL, Josef a kol. *Občanský soudní řád – komentář. II. Díl*. Praha: Panorama, 1985, 682 s.

HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní, I.–III. díl*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, různé stránkování.

HROMADA, Jiří a kol. *Právnický slovník*. 2. zcela přepracované vydání. Praha: Orbis, 1966, 866 s.

HURDÍK, Jan. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup účastníků ke spravedlnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 119 s.

CHALUPA, Luboš. *Právní povaha nároku na náhradu nákladů řízení* [online]. PRÁVNÍ RADY – PRÁVNÍK ZDARMA, 4. 7. 2011 [cit. 9. 3. 2025]. Dostupné na <https://pravnik-zdarma.cz/pravni-povaha-naroku-na-nahradu-nakladu-rizeni/>.

JANOŠEK, Vladimír. *Zásada zákazu reformationis in peius v civilním řízení* [online]. epravo.cz, 17. 2. 2023 [cit. 9. 3. 2025]. Dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/zasada-zakazu-reformationis-in-peius-v-civilnim-rizeni-115969.html>.

JIRSA, Jaromír. Perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 12, s. 427–434.

JIRSA, Jaromír. Souhrnná novela občanského soudního řádu – příležitost ke změně. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 6, s. 198–208.

JIRSA, Jaromír. Civilní proces po účinnosti novely občanského soudního řádu a několik dalších úvah nad jeho perspektivami. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 5, s. 153–163.

JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha I. § 1–250l občanského soudního řádu*. 4. doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023, 1447 s.

KAPSA, BERNHARD-Michael. *Das Verbot der reformatio in peius im Zivilprozeß*. Berlín: Duncker & Humblot, 1976, 191 s.

KNAPP, Viktor. O právu kogentním a dispozitivním (a také o právu heteronomním a autonomním). *Právník*, 1995, roč. 134, č. 1, s. 1–11.

KOLMAN, Petr, GRYGAR, Tomáš. *Vybrané otázky zákazu reforrmatio in peius ve správním právu trestním – Část I.* [online]. pravniprostor.cz, 4. 3. 2021 [cit. 9. 3. 2025]. Dostupné na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/vybrane-otazky-zakazu-reformatio-peius-ve-spravnim-pravu-trestnim>.

KOPECKÝ, Martin. *Správní právo. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2019, 536 s.

KUHLMANN, Axel. *Das Verbot der reformatio in peius im Zivilprozessrecht*. Berlín: Duncker & Humblot, 2010, 194 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova Univerzita, 2014, 268 s.

LAVICKÝ, Petr. Dispoziční zásada v civilním odvolacím řízení. *Právní rozhledy*, 2015, č. 7, s. 253–260.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1088 s.

LAVICKÝ, Petr, WINTEROVÁ, Alena, DOBROVOLNÁ, Eva, DVOŘÁK, Bohumil, PULKRÁBEK, Zdeněk. Obrana návrhu věcného záměru civilního řádu soudního. *Právní rozhledy*, 2019, č. 5, s. 153–159.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 2262 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Civilní právo procesní. Díl první*. Brno: Česká společnost pro civilní právo procesní, z. s., 2023, 293 s.

LAVICKÝ, Petr, DOBROVOLNÁ, Eva, DVOŘÁK, Bohumil, PULKRÁBEK, Zdeněk. Abrakadabra, iudicium duplex! Aneb o náhradě nákladů řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2024, č. 1, s. 9–37.

MACDONALD, Roderick A. Access to Civil Justice. In CANE, Peter a kol. *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 492–521.

MACUR, Josef. Reformácia in peius v občianskom súdnom konaní. *Právny obzor*, 1970, roč. 53, č. 5, s. 441–451.

MAYR-HARTING, Robert. *Soustava občanského práva*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, různé stránkování.

MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 276 s.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, 649 s.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, 2009 s.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018, 1696 s.

MISZTAL-KONECKA, Joanna. Zakaz 'reformationis in peius' w polskiej procedurze cywilnej wobec tradycji prawa rzymskiego. *Zeszyty Prawnicze*, 2014, roč. 14, č. 1, s. 95–111.

NOVÝ, Zdeněk. Občanské právo procesní. In BOBEK, Michal a kol. (ed). *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 513–552 s.

NYPL, Miroslav. Rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu v civilním řízení (Úvaha de lege ferenda). *Socialistická zákonnost*, 1970, roč. 18, č. 6, s. 354–360.

OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. I. díl*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 384 s.

OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. III. díl*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 322 s.

PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024.

PULKRÁBEK, Zdeněk. Zásada úspěchu – „novinky" v rozhodování o nákladech řízení. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 1–2, s. 34–37.

RÁKOSNÍK, A. K otázce rozsahu přezkoumávání rozhodnutí v odvolacím řízení. *Socialistická zákonnost*, 1964, roč. 12, č. 9, s. 49–50.

RUBEŠ, Josef a kol. *Komentář k občanskému soudnímu řádu. Díl I.* Praha: Orbis, 1957, 897 s.

RUBEŠ, Josef a kol. *Občanský soudní řád: komentář. Díl II.* Praha: Orbis, 1971, 645 s.

SCHÄFER, Hans-Bernd, OTT, Claus. *The Economic Analysis of Civil Law.* 2. vydání. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022, 620 s.

SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení. Kritika moralismu.* Praha: Ústav státu a práva, 2011, 620 s.

SOBEK, Tomáš a kol. *Právní argumentace.* Praha: C. H. Beck, 2024, 603 s.

STAVINOHOVÁ, Jaruška. *Občanské právo procesní. Řízení nalézací.* Brno: Doplněk, 1998, 241 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení.* 1. vydání Praha: C. H. Beck, 2017, 272 s.

SVOBODA, Karel. *Řízení v prvním stupni. Civilní proces z pohledu účastníka.* Praha: C. H. Beck, 2019, 682 s.

SVOBODA, Karel. *Opravné prostředky. Civilní proces z pohledu účastníka.* Praha: C. H. Beck, 2020, 518 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. s. 1804 s.

SVOBODA, Karel a kol. *Náklady řízení.* 2. vydání Praha: C. H. Beck, 2025, 310 s.

ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému.* Praha: Codex Bohemia, 1999, 403 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem.* Praha: C. H. Beck, 2015, 349 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 474 s.

ŠTAJGR, František. Reformatio in peius v civilním řízení. *Všehrd*, 1940, roč. 21, č. 7–8, s. 209–221.

ŠTEVČEK, Marek a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 1723 s.

VOJTEK, Petr. Přehled rozhodnutí NS nepřijatých v roce 2023 do Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. *Soudní rozhledy*, 2024, roč. 30, č. 2, s. 45–50.

WEINBERGER, Ota. *Základy právní logiky.* Brno: Masarykova Univerzita, 1993, 263 s.

WEYR, František. *Teorie práva.* Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 388 s.

WIECZOREK, Bernhard, SCHÜTZE, Rolf a kol. *Zivilprozessordnung und Nebengesetze – Großkoemmentar. Siebenter Band. §§ 511–591.* 4. přepracované vydání. Berlín: Walter de Gruyter, 2014, 872 s.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, 646 s.

ZAPLETAL, Oldřich. *Reformace in peius v občanském soudním řízení*. Diplomová práce. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně. Právnická fakulta, 1974, 55 s.

Soudní rozhodnutí

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 1996, sp. zn. IV. ÚS 286/95.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999, sp. zn. III. ÚS 87/99.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 11. 1999, sp. zn. I. ÚS 173/99.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 4. 2001, sp. zn. II. ÚS 310/99.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 654/03.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2004, sp. zn. III. ÚS 230/04.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2004, sp. zn. I. ÚS 380/04.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 14/04.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2007, sp. zn. IV. ÚS 603/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 2008, sp. zn. I. ÚS 315/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 42/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 9. 2009, sp. zn. 1227/09.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. IV. ÚS 52/10.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2012, sp. zn. II. ÚS 1087/12.

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 2. 2013, sp. zn. III. ÚS 2927/11.

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3559/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. III. ÚS 3570/15-

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2017, sp. zn. II. ÚS 3776/16.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. IV. ÚS 727/17.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2018, sp. zn. I. ÚS 1896/18.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2018, sp. zn. III. ÚS 2175/18.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2020, sp. zn. III. ÚS 2999/19.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 9. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2408/20.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 8. 2021, sp. zn. II. ÚS 1969/21.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 5. 2022, sp. zn. II. ÚS 55/22.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2023, sp. zn. I. ÚS 1332/23.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1118/23.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2024, sp. zn. II. ÚS 800/24.
Nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2024, sp. zn. I. ÚS 1238/23.
Nález Ústavního soudu ze dne 22. 5. 2024, sp. zn. II. ÚS 3192/23.
Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2024, sp. zn. II. ÚS 985/24.
Nález Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2024, sp. zn. II. ÚS 1145/24.

Nejvyšší soudy

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. 11. 1923, sp. zn. Rv I 844/23, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 3123.
Zpráva schválená usnesením pléna Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 12. 1974, sp. zn. Plsf 2/74.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 29 Cdo 238/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2008, sp. zn. 22 Cdo 112/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 22 Cdo 410/2008.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 22 Cdo 2821/2014.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 29 ICdo 62/2014.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. 28 Cdo 1912/2015.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 22 Cdo 2606/2016.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018, sp. zn. 22 Cdo 2606/2016.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2018, sp. zn. 30 Cdo 6056/2016.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1778/2020.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2023, sp. zn. 22 Cdo 2258/2021.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2023, sp. zn. 29 Cdo 1772/2023.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2023, sp. zn. 22 Cdo 3082/2023.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 03. 6. 2024, sp. zn. 24 Cdo 697/2024.

Vrchní a krajské soudy

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 8. 1994, sp. zn. 3 Cdo 222/93.
Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 9. 1999, sp. zn. 17 Co 351/99.
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 11. 2000, sp. zn. 3 Cmo 243/99.
Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. 08. 2005, sp. zn. 22 Co 1241/2005.
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 1. 2016, sp. zn. 91 Co 369/2015.
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2016, sp. zn. 22 Co 39/2015.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 3. 2019, sp. zn. 14 Cmo 12/2019.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 09. 11. 2021, sp. zn. 7 Cmo 266/2020.
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. 1. 2022, sp. zn. 62 Co 348/2021.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 6. 2022, sp. zn. 14 Cmo 42/2021.
Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 8. 8. 2022, sp. zn. 79 ICm 729/2022.
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 3. 2023, sp. zn. 17 Co 34/2023.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 5. 2024, sp. zn. 7 Cmo 37/2024.

Ostatní soudní rozhodnutí

Usnesení Krajského soudu v Trnavě ze dne 31. 5. 2015, sp. zn. 10 Co 674/2015.
Rozsudek Krajského soudu v Trenčíně ze dne 31. 5. 2017, sp. zn. 17 Co 1038/2015.

Ostatní použité zdroje

Codex Iustinianus
Digesta
DOBROVOLNÁ, Eva, DVOŘÁK, Bohumil, LAVICKÝ, Petr, PULKRÁBĚK, Zdeněk, WINTEROVÁ, Alena. *Věcný záměr civilního řádu soudního*. Finální znění 2. verze. 2020, 444 s.
OXFORD ENGLISH DICTIONARY. 2025. *Paternalism*. In. Oxford English Dictionary Online [online]. Oxford University Press, [cit. 9. 3. 2025]. Dostupné na <https://www.oed.com/?tl=true>.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá zásadou zákazu reformace *in peius* při rozhodování o odvolání do nákladového výroku v civilním řízení sporném. Nejprve pro další účely vymezuje funkci a právní povahu náhrady nákladů řízení. Následně objasňuje samotný pojem zásady zákazu reformace *in peius* a stručně nastiňuje její uplatnění v historických tuzemských právních úpravách. Poté představuje polistopadovou judikaturu a její přístup stran řešené problematiky. Na základě toho jsou rozpoznány argumenty, které uplatnitelnost zásady při rozhodování o odvolání do nákladového výroku popírají. Na tyto argumenty je následně postupně reagováno a práce se snaží o jejich vyvrácení. V úplném závěru jsou pak formulovány argumenty ve prospěch uplatnitelnosti zásady zákazu reformace *in peius* při rozhodování o odvolání do nákladového výroku v civilním řízení sporném.

Abstract

This thesis examines the principle of the prohibition of reformation *in peius* in the context of appeals against cost rulings in civil contentious proceedings. It first defines the function and legal nature of cost reimbursement for further purposes. It then clarifies the concept of this principle and briefly outlines its application in historical Czech legal regulations. Subsequently, the thesis presents post-1989 case law and its approach to the issues. Based on this, it identifies arguments that oppose the applicability of the principle in cost-related appeals. These arguments are then systematically addressed and refuted. Finally, the thesis formulates arguments in favor of applying the principle of the prohibition of reformation *in peius* in appeals against cost rulings in civil contentious proceedings.

Klíčová slova

Zásada zákazu reformace *in* peius, civilní řízení sporné, náhrada nákladů řízení, výrok o náhradě nákladů řízení, odvolání, odvolací řízení

Key words

Principle of the prohibition of reformation *in peius*, civil contentious proceedings, reimbursement of litigation costs, ruling on litigation costs reimbursement, appeal, appellate proceedings